

Raision
KAUPUNKI

ARKI

**RAISION KAUPUNGIN PÄIVÄHOIDON
ARKITOIMINTAPEDAGOGIIKKA**

JOHDANTO	3
ARKITOIMINTAPEDAGOGIIKKA PIENTEN RYHMISSÄ	4
JOHDANTO	5
VARHAINEN VUOROVAIKUTUS	6
KIELEN KEHITYS	8
MOTORINEN KEHITYS	9
LEIKIN KEHITYS	11
<i>Leikkiympäristön rikastuttaminen</i>	<i>12</i>
PIENEN LAPSEN OMINAISPIIRTEITÄ	13
KÄYTÄNNÖN ESIMERKKEJÄ ARKITOIMINTAPEDAGOGIICASTA	14
<i>Ruokailu</i>	<i>14</i>
<i>Pukeminen / riisuminen</i>	<i>15</i>
<i>Ulkoilu</i>	<i>16</i>
<i>Lepo</i>	<i>18</i>
<i>Hygienia</i>	<i>19</i>
<i>Siirtymätilanteet</i>	<i>20</i>
<i>Päivittäiset tulo- ja lähtötilanteet</i>	<i>21</i>
POHDINTAA	22
ARKITOIMINTAPEDAGOGIIKKA 3-5-VUOTIAIDEN RYHMÄSSÄ	24
JOHDANTO	25
LAPSEN KEHITYKSESTÄ	26
<i>Kolmevuotiaalle rutiinit ovat tärkeitä</i>	<i>26</i>
<i>Neljävuotias harjoittelee taitoja leikeissään</i>	<i>26</i>
<i>Viisivuotias on innokas apulainen</i>	<i>26</i>
ARJEN TILANTEET – HYVIÄ VUOROVAIKUTUS- JA OPPIMISTILANTEITA	27
ERILAISIA KÄYTÄNTÖJÄ JA ESIMERKKEJÄ ARKITOIMINTATILANTEISSA	28
<i>Ruokailu</i>	<i>28</i>
<i>Pukeminen / riisuminen</i>	<i>29</i>
<i>Ulkoilu</i>	<i>31</i>
<i>Päivälepo</i>	<i>32</i>
<i>Hygienia</i>	<i>33</i>
<i>Siirtymätilanteet</i>	<i>34</i>
KOKEILEMISENARVOISIA TYÖTAPOJA	35
<i>Lasten pienet työtehtävät</i>	<i>35</i>
<i>Isommat pienempien apuna arkitilanteissa</i>	<i>36</i>
<i>Sylitys eli päivälevolle siirtyminen aikuisen sylin kautta</i>	<i>36</i>
POHDINTA	37
ARKITOIMINTAPEDAGOGIIKKA ESIOPETUSRYHMISSÄ	39
JOHDANTO	40
ESIOPETUSIKÄINEN LAPSI OPPIJANA	41
ARKITOIMINTAPEDAGOGIIKKA JA ESIOPETUKSEN SISÄLTÖALUEET	41
<i>Ruokailu</i>	<i>41</i>
<i>Äidinkieli ja vuorovaikutus</i>	<i>41</i>
<i>Pukeminen / riisuminen</i>	<i>43</i>
<i>Ulkoilu</i>	<i>44</i>
<i>Päivälepo</i>	<i>46</i>
<i>Hygienia</i>	<i>47</i>
<i>Siirtyminen tilanteesta toiseen</i>	<i>47</i>
POHDINTA	49
LÄHTEET	51
LIITE 1	53
LIITE 2	60
LIITE 3	67
LAATIJAT	74
RAISION KAUPUNGIN ESIOPETUKSEN OHJAUS- JA SEURANTARYHMÄN JA VARHAISKASVATUKEN KEHITTÄMISTYÖRYHMÄN (VARKE) JULKAISUT	75

JOHDANTO

Raision kaupungin Varhaiskasvatuksen kehittämistyöryhmä (VARKE) on jo 15 vuotta tehnyt systemaattista ja johdonmukaista pedagogista työtä raisiolaisen varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen hyväksi. Työryhmä on laatinut yhdeksän julkaisua: Esiopetussuunnitelman perusteet (1994), Matka Lapsilähtöiseen pedagogiikkaan (1995), Alku - Perusopetuslainmukaiseen esiopetukseen (2000), Silta - perusopetuslainmukaisesta esiopetuksesta kouluun (2001), Esiopetuksen arviointi 1 (2003), Kasvu - perusopetuslainmukaisesta esiopetuksesta kouluun (2004), Esiopetuksen arviointi 2 (2004), Matka Jatkuu - Raision kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma (2005), Esiopetuksen arviointi 3 (2006).

Seuraavaksi työryhmämme otti tehtäväkseen selvittää, miten arkitoimintapedagogiikka toteutuu raisiolaisessa varhaiskasvatuksessa. Arkitoimintapedagogiikalla tarkoitetaan ruokailun, pukemis- ja riisumistilanteiden, päivälevon, ulkoilun, hygieniatilanteiden sekä erilaisten siirtymätilanteiden tietoista hyödyntämistä pyrittäessä saavuttamaan varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen kasvatustavoitteita ja integroitaessa niihin opetussisältöjä. Näin arkitoimintatilanteet korostuvat leikin ja erilaisten opetustuokioiden rinnalla tärkeinä pedagogisina mahdollisuuksina.

Raision kaupungin varhaiskasvatuksen toimipaikossa kirjattiin muistiin toimintakauden 2007-2008 aikana arkitoimintapedagogiikkatilanteita, joissa kasvatus, opetus ja kuntoutus konkretisoituivat jokapäiväisessä toiminnassa. Kirjaamisen apuna käytettiin KT, dosentti Jarmo Kinoksen laatimia kaavakkeita, joissa huomioitiin varhaiskasvatussuunnitelman sisällölliset orientaatiot ja perusopetuslainmukaisen esiopetuksen sisältöalueet.

Työryhmämme jakautui kolmeen pienryhmään. Ensimmäinen pienryhmä tutki arkitoimintatilanteita 0-3-vuotiaiden lasten keskuudessa. Toinen pienryhmä perehtyi asiaan 3-5-vuotiaiden lasten parissa. Kolmas pienryhmä sai tehtäväksi selvittää miten arkitoimintapedagogiikka toteutuu esiopetusryhmissä. Nyt käsillä oleva ARKI –julkaisu on kooste kolmen pienryhmän esityksistä.

Raisiossa kesäkuussa 2008

Dosentti Jarmo Kinos

ARKITOIMINTAPEDAGOGIIKKA PIENTEN RYHMISSÄ

Johdanto

Pienten lasten ryhmällä tarkoitetaan tässä pääsääntöisesti alle 3-vuotiaita, vaikka Raisiossa on pienten lasten ryhmissä usein myös neljä vuotta täyttäneitä. Pienryhmämme tehtävänä oli tarkastella alle 3-vuotiaiden lasten kasvun ja kehityksen tukemista arkitoimintapedagogiikan avulla. Valitsimme lähtökohdaksemme teoreettisen näkökulman, josta lähdimme laskeutumaan kohti konkreettisia välineitä ja esimerkkejä.

Annoimme pienryhmällemme lempinimen Vekarat ja aloitimme työskentelyn heittelemällä ilmaan ajatuksia ja ideoita. Ajatusten selkeyttämiseksi lähdimme kokoamaan asioita taulukkomuotoon. Taulukon yläotsikoiksi otimme lapsen motorisen, kielellisen, sosiaalisen sekä leikin kehittymisen. Tarkastelimme lapsen päivään liittyviä arkitoimintatilanteita (pukeminen/riisuminen, ruokailu, wc-tilanteet, ulkoilu, lepo, siirtymät, tulo- ja lähtötilanteet) näiden neljän eri näkökulman kautta. Välillä jaottelu tuntui vaikealta tai keinotekoiselta, koska osa toiminnoista tuntui liittyvän kaikkiin kehityksen osa-alueisiin. Välillä meidän oli vaikeaa hahmottaa, oliko kyseessä lapsen luontainen oma tekeminen vai aikuisen tietoinen tai sattumanvarainen pedagoginen ohjaus. Onko lapsen hiekkalaatikkoleikki puhtaasti hänen omaa toimintaansa? Mikä osuus on pedagogiikalla?

Työmme ajatuskehiksenä käytimme mielikuvaa kerroksellisesta kakkuvadista, jossa eri kerrokset tukevat toisiaan. Ylimpänä on teoriaa lapsen varhaiskehityksen vaiheista ja etenemisjärjestyksestä. Teoriasta suodattuu esiin pienen lapsen ominaislaatu, joka kuvaa 1-3 vuotiaan luontaista olemusta, tarpeita sekä käytöstä. Alimpana kakkuvadon kerroksena on konkreettinen arkitoiminta. Konkreettiset esimerkit voivat tuntua ensin itsestään selviltä, mutta tarkoituksemme on, että kasvattaja kiinnittää tietoisesti huomionsa siihen, mitä hän tekee ja miksi hän tekee. Arkitoimintatilanteet vievät ajallisesti suurimman osan lapsen päivästä. Ei ole yhdentekevää miten aikuinen näissä tilanteissa käyttäytyy. Varhaiskasvatuksen muut sisältöalueet, esimerkiksi matematiikka, on sisällytetty näihin neljään yläotsikkoon. Mielestämme tämä on luontevampi jako näin pienten lasten pedagogiikassa. Vuorovaikutus tulee näkyviin osa-alueita yhdistävänä voimana, joka antaa pohjan lapsen kaikelle kehitykselle. Esimerkiksi sylissä loruttelu vuorovaikutustilanteena on myös motorinen, kielellinen, sosiaalinen, emotionaalinen ja leikkiä tukeva harjoitus.

Työtä tehtiin sekä itsenäisesti että pienryhmissä. Kehityksen eri osa-alueet, motoriikka, kieli ja leikki, jaettiin ryhmäläisille. Jokainen keräsi tietoa omalta teoria-alueeltaan. Nämä tiedot sekä arkitoiminnan konkreettiset ideat kerättiin yhteen Vekaroiden kokoontumisissa ja esiteltiin Varken kokouksissa. Yhden kokonaisen pienryhmäpäivän aikana katsoimme aiheeseen liittyviä videoita ja muotoilimme tekstiä lopulliseen asuunsa.

Varhainen vuorovaikutus

Vastasyntynyt lapsi alkaa välittömästi kommunikoida ympäristönsä kanssa käyttäen eleitä, ilmeitä ja äännähdyksiä. Hänen toimintaansa ohjaavat perintötekijät, jotka säätelevät alusta saakka lapsen tapaa toimia ja reagoida vuorovaikutustilanteissa. Ympäristön ja lähimpien ihmissuhteiden kautta tulleet kokemukset alkavat jo ensimmäisestä elinpäivästä alkaen muokata aivojen vuorovaikutustilanteissa aktivoituvia alueita ja rakenteita. Varhaiset ihmissuhdekokemukset vaikuttavat siihen miten pienen ihmisen aivot ottavat geeneissä ilmeneviä mahdollisuuksia tai uhkia aktiiviseen käyttöön. Hyvät hoivakokemukset luovat tutkimusten mukaan tietynlaisia aivosoluketjuja, synaptisia yhteyksiä, joiden avulla lapsi on taipuvainen myöhemmin löytämään positiivisia ajatusmalleja erilaisissa elämäntilanteissa.

Muutaman kuukauden ikäinen lapsi tarvitsee hyvän hoivan lisäksi kokemuksen ymmärretyksi tulemisesta. Halu ymmärtää ja tulla ymmärretyksi kehittyy monipuolisen vastavuoroisen vuorovaikutuksen avulla. Vauva pyrkii eleiden, ilmeiden ja ääntelyn avulla viestittämään omia tunteitaan ja ajatuksiaan riittävän selkeästi aikuiselle. Aikuinen oivaltaa herkkyydellään ja tarkkaavaisuudellaan vauvan viestit ja hänen tulisi yrittää vastata niihin siten, että lapsi kokee tulleensa ymmärretyksi. Tutkijoiden tämän hetkisen käsityksen mukaan pieni lapsi jakaa aikuisen kanssa tahtotiloja ja tavoitteita, tarkkaavaisuutta sekä tunnetiloja.

Erityisesti pienten lasten kanssa työskennellessä tulisi huomioida ihmissuhteiden pysyvyys; ne luovat vuorovaikutukseen johdonmukaisuutta ja pitkäjänteisyyttä. Tuttu aikuinen huomaa herkemmin ja ymmärtää paremmin lapsen viestejä sekä osaa huomioida tämän luontaisen temperamentin vaikutuksen erilaisissa tilanteissa. Tutun aikuisen kanssa lapsen on helpompi sovittaa yhteen tunnetiloja ja kokea vastavuoroisuutta. Aikuinen auttaa lasta tunteiden säätelyssä. Tunteita ei poisteta tai

kielletä, vaan niiden kanssa opetellaan elämään, etsitään oikeat tavat käsitellä esimerkiksi pelkoa ja kiukkua. Aikuisen tehtävänä on huolehtia, että lapsen elämässä sekä lepo ja tekeminen että yksinäisyys ja yhdessäolo ovat tasapainossa.

Seuraavassa on lueteltu vuorovaikutusta korostavia tapoja ohjata pientä lasta:

- Pienen lapsen kanssa korostetaan mahdollisimman henkilökohtaista puhetta, joka kunnioittaa lapsen yksilöllisyyttä. Vältetään yleisellä tasolla tapahtuvaa, kaikille puhumista. Lapsi ei miellä yleistä puhetta itselleen kuuluvaksi ja puhe menee ”ohi korvien”.
- Asetutaan puhuessa lapsen tasolle, jolloin katsekontakti on hyvä. Katsekontaktissa korostuvat puhujien silmät, eleet, hymy. Eleet helpottavat myös kielen ymmärtämistä.
- Kosketus lisää yhteisen jakamisen tunnetta ja auttaa lasta seuraamaan puhetta.
- Lähellä puhuessa on luontevaa pehmentää äänensävyä ja hiljentää ääntä. Kiireen ja paineiden keskellä tulee tarkistaa onko oma äänenkäyttö kovaa, tiukkaa, ärtynyttä, ehkä jopa pelottavaa.
- Keskusteleva puhetapa jättää vastaukselle tilaa ja odottaa lapsen osallistumista. On eri asia puhua lapselle kuin lapsen kanssa.
- Vuorovaikutuksellinen puhetapa välttää turhia käskyjä, kieltoja, muistutuksia.
- Suoria käskyjä ja kieltoja tarvitaan vaaratilanteissa ja selkeissä uhmaamistilanteissa.
- Lapsi hakee jatkuvasti vahvistusta toiminnalleen. Kasvattaja vastaa lapsen tarpeeseen sanoittamalla lapsen toimintaa ja siihen liittyvää kieltä.
- Kieltämisen sijaan tuodaan esille lapsen toivottu käytös: *Juokse tänne vaatteiden luo! Ne odottaa jo.*
- Lapseen tehoavat positiiviset, hauskat mielikuvat, jotka vetoavat hänen mielikuvituksensa: *Syödään nätisti, ettei nukkevauva herää.*
- Ei-toivottu käytös voidaan keskeyttää ohjaamalla lapsen huomio muuhun aiheeseen: *Näkyikö ulkona oravia? Tai aloittamalla hauska laulu!*
- Vuorovaikutuksellinen tapa kysyy, pyytää, ehdottaa, sanoittaa ja toteaa.

Kielen kehitys

Lapsen kielen kehitys alkaa vuorovaikutuksesta aikuisen kanssa. Aluksi aikuinen vastaa lapsen ilmeisiin ja eleisiin puhumalla, ilmehtimällä ja elehtimällä. Hän antaa lapselle aikaa vastata puheeseen ja lisää samalla lapsen halua jatkaa vuorovaikutusta myönteisessä ilmapiirissä.

Se, minkälainen lapsi on ja mistä hän on kiinnostunut vaikuttaa siihen, mistä lapsi haluaa puhua.

- Itä! - Niin, isä tulee hakemaan iltapäivällä.

- Ikki, ohhoh! - Autosta puuttuu pyörä. Voiko sillä vielä ajaa?

Lapsi odottaa aikuisen puhuvan oikein ja täydentävän lauseita. Yleensä lapsi ymmärtää enemmän puhetta kuin mitä hän itse puhuu.

Lapsi pystyy oppimaan helpommin, jos keskustelun kohteena on asia, josta lapsi on juuri sillä hetkellä itse kiinnostunut. Kasvattajan tehtäväksi jää seurata lapsen leikkiä ja toimintaa ja sanoittaa niitä. Hän kertoo lapselle, mitä tämä tekee ja mitä leikkii. Selkeä puhe ja hyvin muotoillut, lyhyet lauseet auttavat lasta ymmärtämään kuulemaansa.

Päivittäin toistuvat arkitilanteet ovat hyviä oppimiseen. Pukemiseen, riisumiseen, syömiseen, wc- käynteihin yms. tuttuihin tilanteisiin liittyvät sanat ja lauseet tulevat toistojen kautta lapselle tutuiksi. Kasvattaja tietää mitä lapsi jo osaa ja tarjoaa mahdollisuuksia uusien taitojen opetteluun.

Minä laitan sinulle tämän spidermansukan ja sitten sinä saat laittaa tuon toisen. Ja sitten iso hali!

Kielen kehittyessä lapsi saa lisää välineitä sosiaalisissa suhteissa toimimiseen. Hänen toimintansa ja leikkinsä tulee monipuolisemmaksi. Käsitteiden lisääntyessä maailmasta tulee ymmärrettävä. Kielen avulla lapsen koko älyllinen toiminta kehittyy, hän oppii, muistaa, suunnittelee ja ohjaa omaa toimintaansa.

- 7-15kk** Esikielellinen vaihe. Jaettu tarkkaavaisuus aikuisen kanssa. Lapsi jokatlee monipuolisesti. Hän käyttää eleitä ilmaisun tukena, esimerkiksi osoittelemalla. Lapsi yrittää jäljitellä kuulemiaan sanoja. Ensimmäiset sanat, ota-anna -leikki.
- 1v 6kk** Lapsella on 10–30 merkityksellistä sanaa. Hän ymmärtää useampia sanoja kuin pystyy tuottamaan. Lapsi noudattaa lyhyitä toimintaohjeita ja kehotuksia.
- 2v** Lapsi tuntee yli 250 merkityksellistä sanaa. Hän käyttää sanayhdistelmiä, joissa sanat taipuvat. Lapsi on kiinnostunut kuvakirjoista.
- 2v 6kk** Lapsi oppii noin 10 uutta sanaa päivässä. Substantiivit ja verbit ovat tavallisimpia, myös muut sanaluokat yleistyvät. Lapsi alkaa taivuttaa sanoja monikossa, eri aikamuodoissa ja paikallissijoissa. Hän tekee myös omatekoisia taivutuksia. Lapsi alkaa kertoa tapahtumia ja tarinoita. Leikin kehittyessä lapsi harjoittelee toisen lapsen ymmärtämistä, neuvottelua, sovittelua ja suunnittelua.
- 3v** Lapsen puhe on lähes täysin ymmärrettävää, siinä on käsky-, kielto- ja kysymyslauseita sekä adjektiivien vertailua. Kielellinen tietoisuus alkaa, sana- ja loruleikit.

Motorinen kehitys

Alle kolmivuotiaat lapset kehittyvät samanaikaisesti monilla kehityksen osa-alueilla. Lapsen liikkumisella ja liikunnallisilla taidoilla on suuri merkitys silloin, kun lapsi opettelee puhumaan, hahmottamaan ympäristöään, harjoittelemaan sosiaalista kanssakäymistä ja ilmaisemaan tunteita.

Tämän ikäisten lasten liikkuminen on pääasiassa omaehtoista. Liikunta tapahtuu osana arjen toimintoja ja hoitotilanteita, esimerkiksi siirtymätilanteissa, ulkoilun aikana ja leikkitalanteissa. Hyvä varhaiskasvatusympäristö innostaa lasta liikkumaan ja herättää halun oppia uusia taitoja. Kasvattajan tehtävä on tarjota lapselle mahdollisuus omien edellytystensä mukaiseen liikuntaan aina silloin kun se on mahdollista.

Erityisesti lasten omaehtoisen vapaan liikkumisen mahdollistaminen vaatii ryhmän kasvattajilta yhteistä keskustelua, suunnittelua ja säännöistä sopimista. Kasvattajien tehtävänä on valmistaa lapsille liikuntaan houkutteleva ympäristö, poistaa liikuntaan liittyviä esteitä ja opettaa turvallista liikkumista eri ympäristöissä, sisätiloissa ja ulkona.

Turvallisuus on sana, jonka kuulee usein keskusteltaessa varsinkin alle kolmivuotiaiden liikunnasta. Vanha sanonta, tekevälle sattuu, sopii liikuntatilanteisiin. Mitä monipuolisemmin pieni lapsi oppii käyttämään kehoaan, sitä paremmin hän pärjää arkipäivän tilanteissa. Oppia voi vain harjoittelemalla. Välillä sattuu vahinkoja, vaikka kasvattaja seisoo vieressä. Alle kolmivuotiaiden omaehtoista liikuntaa ei pitäisi rajoittaa turhilla kielloilla ja säännöillä. Tärkeää on luoda pienille lapsille ympäristö, jossa on turvallista liikkua.

Alle kolmivuotiaille lapsille on hyödyllistä järjestää myös ohjattuja liikuntatuokioita lasten omaehtoisen liikunnan lisäksi noin kerran viikossa. Kasvattaja varmistaa, että jokaiselle ryhmän lapselle on tarjolla oman kehitysvaiheeseensa sopivia liikunnallisia haasteita. Monipuolinen liikunta ei vaadi aina isoja tiloja, mutta myös pienten lasten tulisi saada kokemus isosta jumppasalista. Päivähoidon toimipisteissä liikuntavälineistön tulisi olla lasten vapaassa käytössä.

Erään kasvattajan sanoja lainataksemme: *Miksi me aina tuputetaan kolmivuotiaillekin kyniä ja papereita pöydän ääreen, vaikka tiedetään että karkeamotoriikka kehittyy ensin? Pallojahan niillä pitäisi olla.*

	Karkeamotoriikka	Hienomotoriikka
0-2 kuukautta	nostaa päätään	Tarttumisrefleksi
3-4 kuukautta	kohottaa rinta-kehäänsä	tavoittelee esinettä molemmilla käsillä
6-8 kuukautta	istuu ilman tukea	siirtelee esinettä nyrkistä toiseen
8-10 kuukautta	konttaa	pinsettiote, kiertoliike
10-11 kuukautta	seisoo tuettuna	
12-15 kuukautta	kävelee	juo kupista, syö lusikalla rakentaa muutaman palan tornin
2 vuotta	kävelee takaperin, kävelee portaat tasa-askelin, potkaisee palloa	kynä kämmenotteessa, kääntelee kirjan sivuja
3 vuotta	ajaa kolmipyörällä, pukee päälleen	piirtää ympyrän ja pääjalkaisen ihmisen
4 vuotta	hyppää yhdellä jalalla, selviää portaista, napittaa	

Leikin kehitys

Leikki ja mielikuvitus nousevat iduilleen jo uskomattoman varhain elämässä. Pienet leikkihetket syntyvät missä ja milloin vain, jos aikuinen on herkkä tilanteille ja lasten aloitteille. Leikin jokaisen kehitysvaiheen läpikäyminen on välttämätöntä lapsen kehittymiselle.

0-1 -vuotta Vauvan ja aikuisen yhteinen toiminta, hellittelyt, lorut, liike, kosketus, rytmi. Aikuinen leikkii lapsen kanssa. Vanhemman hoiva, myönteiset, turvalliset kokemukset omasta kehosta, katsekontakti ja perusturvallisuus. Lelu, joka houkuttelee katsomaan, kääntymään, tarttumaan ja kuuntelemaan. Lapsen leikki on esineiden tutkimista suulla ja käsillä. Kukkuu- leikit, suomalaisen perinteen lorut ja leikit.

1-2 -vuotta Tavaroiden ojentaminen aikuiselle, ota-anna -leikki. Esineiden työntäminen ja vetäminen. Jäljittely, kyky tehdä samalla tavalla, mallista oppiminen. Esineiden käyttö tarkoituksen mukaan, merkityksen ymmärtäminen. Hoivaleikit.

2,5-3,5-vuotta Lapsi alkaa nimetä roolinsa, hän on koira, isä, äiti. Mielikuvaleikit, syö tyhjältä lautaselta. Rinnakkaisleikit. Lapsella ei ole kykyä neuvotella. Tarvitaan paljon samanlaisia leluja.

Vaikka pienten leikit ovat lyhytkestoisia ja vaihtuvia, heidän leikkinsä tarvitsee kehittyäkseen keskeytymätöntä aikaa. Leikkiä ei saa pirstoa liian lyhyiksi hetkiksi, vaan sille tulee varata riittävä yhtenäinen aika. Mitä pienemmistä lapsista on kysymys, sitä tärkeämpää on aikuisen ammattitaito, läsnäolo, huomio ja henkinen mukanaolo lapsen leikissä. Konkreettista ohjausta, näyttämistä, nimeämistä ja mukana leikkimistä tarvitaan.

Esimerkiksi kauppaleikissä aikuinen voi olla mukana asiakkaana, tehdä omia ostoksia ja istua lapsen luona kahvilla, mutta hänen tulee varoa omimasta leikkiä. Lisäaineeksi leikkiin on tarjottava vähitellen, apuna voi käyttää aiheeseen sopivia kirjoja ja yhteisiä kokemuksia. Toriretken jälkeen on helppo aloittaa oman myyntipöydän pystytys vaikka pihalla. Joskus leikin jatkumiselle riittää, että aikuinen istuu levollisena lähellä leikkijöitä; leikki kestää pidempään ja lapsilla on rauha leikkiä.

Aikuisen täytyy ymmärtää ja sietää alle kolmivuotiaiden leikkiin kuuluvaa kiipeämistä, hyppäämistä ja juoksemista. Lapsi kantaa, kuljettaa, heittää ja vierittää esineitä. Hän pakkaa vaunut ja korit täyteen tavaraa ja kuljettaa niitä paikasta toiseen.

Leikkiympäristön rikastuttaminen

Aikuisen tehtävänä on järjestää tilaa ja tavaraa leikkeihin. Aina ei tarvita hienoa ympäristöä ja kalliita leluja, vaan joskus riittää muutos aikuisten asenteissa. Mielikuvat synnyttävät leikin missä ja milloin vain. Pieni ulkoeteinen voi olla hissi, seinään kiinnitetyt numeronappulat lisäävät tunnelmaa, eteisen kenkähylly muuttuu pienellä kyltillä kenkäkaupaksi tai naulakot vaatekaupaksi.

Leluiksi sopivat kivet, kävyt, simpukat, käävät, vesi, hiekka, savi, muovailuvaha, palikat, erikokoiset astiat, purkit, laatikot, roolivaatteet, tilkut ja kankaat, joihin voi kääriä esineitä tai joista voi rakentaa majoja. Suuren osan päivähoiton leikkivälineistä voi kerätä käytöstä poistetusta materiaalista; kysymys on enemmän mielikuvituksesta ja viitseliäisyydestä kuin rahasta.

Pienen lapsen ominaispiirteitä

Pienen lapsen tärkein erityispiirre on valtavan nopea muutos, kasvu ja kehitys. Motoriikka, kielen oppiminen, leikkiminen, toverisuhteiden löytyminen ja oman minän itsenäisyyden kehitys on voimakkaampaa kuin koskaan myöhemmin. Aikuiselta vaaditaan eläytymistä lapsena olemiseen. Mitä nuorempi lapsi on, sitä riippuvaisempi hän on aikuisten antamasta huolenpidosta ja tunneilmastosta, sekä aikuisten luomasta ympäristöstä ja hoitokäytännöistä. Monet yli kolmevuotiaille tarkoitetut hoitokäytännöt eivät näin sovellu pienemmille.

Pienet ovat luonnostaan aktiivisia, liikkuvia ja välittömiä. Heidän on turha harjoitella pitkää paikallaan pysymistä, istumista tai hiljaa olemista, se ei ole luontevaa eikä tarpeellista. Alle kolmevuotiaan keskittymiskyky on lyhyttä ja herkkää ympäristön virikkeille ja tapahtumille. Lapsi ei kykene ennakoimaan tulevaa, vaan hän elää vahvasti tässä hetkessä. Tärkeää on, että päivän tapahtumat ovat säännönmukaisia, toistuvia ja näin myös turvallisuutta tuovia. Kun lapsi kokee olonsa turvalliseksi ja luottavaiseksi, hän tuntee kuuluvansa ryhmään ja hänen aktiivisuutensa suuntautuu leikkiin ja tutkimiseen.

Psyykkisesti alle kolmevuotias on hyvin joustava. Se on voimavara, mutta myös riskitekijä. Aikuisten on oltava herkkiä huomaamaan lapsen paha olo, turvattomuus ja stressitilanteet. Lasta ei saa turhaan rasittaa psyykkisesti kuormittavilla asioilla, eikä jättää häntä yksin selviytymään niistä.

Tunteet ovat voimakkaita, ristiriitaisia ja nopeasti vaihtuvia. Niiden ymmärtämiseen ja vähittäiseen hallitsemiseen pieni lapsi tarvitsee paljon välitöntä aikuisen tukea. Voimakkaat kiukun ja turhautumisen tunteet ilmaantuvat lapselle noin kahden ja puolen vuoden iässä, kun hänen itsenäistymisensä ja aikuisen rajoitukset ovatkin ristiriidassa. Päivähoidon tarjoama vertaisryhmä on suuri rikkaus. Lapsi oppii monia

omatoimisuuden taitoja ottamalla mallia muilta. Ryhmässä on myös mahdollista harjoitella yhdessä leikkimisen taitoja, tavaroiden jakamista ja jäljittelyä. Kehittyvät taidot lisäävät lapsen itseluottamusta ja pätevyyden tunnetta.

Käytännön esimerkkejä arkitoimintapedagogiikasta

Lapsen kyvyt ja taidot ovat vielä kovin rajalliset. Kasvattajan tulee toimia tietoisesti lapsen kehitystä tukien. Arkipäivän tilanteet eivät ole vain suorituksia, kuten vaipan vaihtoa tai syöttämistä. Hänen tulee tietää, miksi hän vaippaa vaihtaessaan katsoo lasta silmiin, laskee varpaita, loruttelee ja silittää vatsaa.

Ruokailu

Motoriikka

- Annetaan lapsen taitoja vastaavat haasteet: kärryn työntäminen, oman tuolin siirtäminen, omien astioiden kantaminen.
- Ohjataan lasta kädestä pitäen käyttämään sopivia ruokailuvälineitä.
- Katetaan pöytä.
- Ei istuteta lasta pitkään pöydän ääressä.

Sosiaalis- emotionaalinen

- Annetaan lapselle henkilökohtaisia ohjeita, puhutaan rauhallisesti.
- Luodaan lämmin, rauhallinen ja turvallinen ilmapiiri; kasvattaja on läsnä myös emotionaalisesti, ei vain fyysisesti.
- Lapsille osoitetaan omat, tutut paikat.
- Tuetaan ja rohkaistaan omatoimisuuteen, annetaan lapsille pieniä työtehtäviä: leivän tarjoamista, kattaukseen osallistumista, pöytään kutsumista ja ruokalappujen jakamista.
- Annetaan isompien auttaa pienempiään.
- Kasvattaja on mallina hyvälle pöytätavoille ja ohjaa lapsia heidän ikänsä ja taitojensa mukaan; eri-ikäisiltä ei voi odottaa samanlaista käytöstä.

Kieli

- Alku- ja loppuloru tai –laulu.
- Kohteliaisuussanat: ole hyvä, kiitos, saisinko.
- Ruokaan liittyvät ylä- ja alakäsitteet.
- Keksitään ruokalajeille uusia, hauskoja nimiä.
- Matemaattiset käsitteet: tyhjä, täynnä, kokonainen, puolikas, paljon, yhtä paljon, enemmän, yksi, kaksi, kolme.
- Aikuinen on mallina ja ohjaa pöydässä keskustelua ja jakaa puheenvuoroja.

Leikki

- Ruokailun ja leikin ei katsota liittyvän yhteen, mutta erilaiset mielikuvat sopivat moneen tilanteeseen, esimerkiksi ääntä säädetään ääninappulasta, leikitään ravintolaa, kioskia, annostellaan hiiren annoksia tai supermiehen ruokaa.
- Keksitään ruokailuun teemapäiviä tai yhdistetään se muuhun toimintaan, esimerkiksi tonttupuuro, peikkopäivä tai pupun salaatti.

Pukeminen / riisuminen

Motoriikka

- Lapsen haasteena ovat vetoketjut, nauhat, napit, nepit, tarrat, sormikkaat, lahkeet.
- Houkutellaan lasta riisumaan aloittamalla helpoista vaatekappaleista esimerkiksi ottamalla hanskat, lakki tai tossut pois.
- Vaatteiden, esimerkiksi sukkahousujen ja hihojen kääntäminen.
- Vaatteiden laskostaminen.
- Hypätään vaatteen yli ja puetaan se.

Sosiaalis-emotionaalinen

- Pukemistilanteissa ollaan vuorovaikutuksessa lapsen kanssa.
- Aikuinen on kohteliaiden tapojen malli.
- Pukiessa on luontevaa koskea ja jakaa halauksia ja suukkoja.
- Annetaan lapselle mahdollisuus valita kummat sukat hän haluaa, minkä värinen paita puetaan.
- Ohjataan lapsia auttamaan toisiaan: isompi voi hakea pienemmälle kengät.

Kieli

- Nimetään vaatteita, niiden osia, värejä, kehon osia.
- Käytetään matemaattisia käsitteitä: yksi, kaksi, molemmat, toinen, ei yhtään, 10 sormea ja varvasta, kaikki, samanlainen, erilainen.
- Käytetään ajan ja paikan käsitteitä: nyt, seuraavaksi, ei vielä, aamulla, talvella, ylös, sisään, läpi, päälle, päällä alas, alle, sisäpuoli.
- Sanoitetaan lapselle mitä ollaan tekemässä, mitä tapahtuu.
- Hahmotetaan naulakosta oma nimi.
- Katsotaan naulakosta kuvat ja yhdistetään ne lapsiin.

Leikki

- Mielikuvien käyttö motivoi lasta pukemaan ja yrittämään: sanotaan jalkapäivää, käsipäivää, puetaan palomiehen saappaat, oma pukukaappi, sukkakäärmeet
- Yhdistetään pukemiseen joku leikki, esimerkiksi *Kapteeni käskee pukea sukka jalkaan!*

Ulkoilu

Motoriikka

- Kasvattajan oma esimerkki ja innostus houkuttelee lasta liikkumaan monipuolisesti sekä rohkaisee lasta kokeilemaan ja harjoittamaan perusliikuntataitojaan.
- Pihalle maastoa ja luonnon materiaaleja käyttäen tehtävät radat, jotka houkuttelevat perusliikuntaan. Pihalla tulee olla mahdollisuus mm. kontata, kävellä erilaisilla pinnoilla, juosta, hyppiä, kiivetä yli, ryömiä ali, roikkua.
- Konttaava lapsi leikkii esimerkiksi hiekkalaatikossa. Erilaiset työntö- ja vetolelut, kottikärryt, mopot sekä pulkat toimivat liikkumisen apuna.
- Lapsen fyysinen koskettaminen, taputtelu, nostelu ja pyörittely lisäävät kehon hahmotusta
- Hyödynnetään vuodenaikojen tuomat vaihtelut, esimerkiksi puhtaan lumen antama mahdollisuus fyysisiin kokeiluihin, kierimiseen, ryömimiseen ja liukumiseen sekä koko kehon käyttöön, lumen luomiseen, isojen lumipallojen pyörittelyyn, kelkan työntämiseen ja pulkan vetämiseen. Kesällä tarjolla ovat vesileikit, saippuakuplien puhaltelu, maalaus, hiekkaleikit, keinuminen ja lehtikasat.

- Silmän ja käden yhteistyötä harjaannutetaan erilaisia välineitä käyttämällä: lapio, ämpäri, maila, pensseli ja pallot. Kasvattaja huolehtii turvallisuudesta, kuinka välineitä käytetään oikein.
- Säännöt laaditaan pihan, välineistön, lasten iän ja taitotason mukaan. Turhia sääntöjä vältetään; ovatko ne turvallisuuden vai aikuisen mukavuudenhalun vuoksi? Lapsella tulee olla mahdollisuus harjoittaa taitojaan lähikehityksen vyöhykkeellä. Haastavia toimintoja voi harjoitella, kun aikuinen on apuna ja turvana.

Sosiaalis-emotionaalinen

- Ulkoilun eri vaiheissa taataan lapselle turvallinen olo, ollaan lähellä ja annetaan mahdollisuus sekä turvalliseen yhdessä - että yksinoloon.
- Oman vuoron odottamisen harjoittelu esimerkiksi keinuun, liukumäkeen ja leluihin.
- Eri-ikäisten yhteisiä leikkejä; majojen rakentaminen, lumikasojen kokoaminen, haravoiminen, lakaiseminen ja retkeily.
- Erilaisten sääntöleikkien leikkiminen: karhu nukkuu, piiloleikit, takaa-ajot, helppo polttopallo ja autoleikit.
- Elämysten tuottaminen: kynttilä lumilyhtyyn, Metsämörri, eväsretki, metsäjuhla ja lintujen syöttäminen.
- Leikkiin liittymisen ja muiden mukaan ottamisen opettaminen sekä ristiriitojen selvittäminen aikuisen avulla.

Kieli

- Ulkona saa käyttää ääntä monipuolisesti, myös huutaa.
- Luontoon, eläimiin, kasveihin, säähän ja väreihin liittyvien käsitteiden käyttäminen, miltä asiat tuntuvat, tuoksuvat, näyttävät tai kuulostavat.
- Paikan määreiden käyttäminen: lähellä, kaukana, edessä, takana, penkin alla, liukumäen päällä.
- Aikaan liittyvien käsitteiden käyttäminen: kohta, pian, ei vielä.
- Arkimatematiikan käyttäminen; lasketaan leluja, oravia, käpyjä, löydetään samanlaisia asioita, käytetään käsitteitä ensimmäinen, seuraava, viimeinen.
- Sanoitetaan tapahtumia, keskustellaan ilmiöistä, joihin lapsi kiinnittää huomionsa ja jaetaan ulkoilussa koettuja tuntemuksia.

Leikki

- Ulkoilu tarjoaa paljon tilaisuuksia rinnakkaisleikkeihin.
- Ympäristön ja luonnon materiaalien tutkiminen ja kokeileminen.
- Ota-anna –leikkiin osallistuminen.
- Kasvattaja huomioi, kiinnostuu, antaa vihjeitä ja rikastuttaa lapsen leikkiä, ottaa roolin lapsen leikissä: juo kurakahvia, syö kivileipää, valmistaa lumijäätelöannoksia.
- Mahdollistetaan sisäleikkien jatkuminen ulkona, myös ulkona syntyvät tutkimusleikit voidaan siirtää sisälle.
- Opetetaan perinneleikkejä: piilosta, nattaa ja piirileikkejä.
- Annetaan lapsen käyttöön monipuolista välineistöä, esimerkiksi luupit, saippuakuplat, viltit ja pahvilaatikot.
- Haetaan erilaisia, innostavia leikkipaikkoja: auringonkukkapelto, metsä, leikkipuisto, kallio, urheilukenttä.

Lepo

Motoriikka

- Sänkyyn kiipeäminen, oman sängyn peittojen järjestely.
- Kasvattaja auttaa lasta pääsemään fyysiseen rentouden tilaan lapsen yksilöllisten tarpeiden ja tapojen mukaan, esim. silittelyllä, taputtelulla ja minimoimalla ympäristön virikkeet, valot, äänet.

Sosiaalis-emotionaalinen

- Nukkumaan mennessä keskitytään turvallisuudentunteen luomiseen, nukkumaanmenorutiineista tehdään tutut ja toistuvat, korostetaan kiireettömyyden tuntua ja ennakoidaan ajoissa mahdolliset muutokset.
- Kaikissa siirtymätilanteiden vaiheissa on riittävästi kasvattajia, esim. päiväkodissa yksi lepo huoneessa vastaanottamassa, yksi eteisessä/vessassa ja yksi auttamassa viimeisiä ruokailijoita.
- Erityisesti pienimmät ja päivähoidon juuri aloittaneet tarvitsevat aikuisen läsnäoloa, näköyhteyttä ja äänen kuulemistakin esimerkiksi luettaessa ja lauletaessa.
- Lapsella on oma, pysyvä sänkypaikka ja hän saa ottaa sänkyyn turvaesineensä, unilulun, rätin, tutin, äidin huivin, ja seinällä voi olla kuva vanhemmista.

- Ikävän lievittäminen ja päiväjärjestyksen kertaaminen; mitä tapahtuu, kun on levätky, milloin lapsi haetaan kotiin.
- Kasvattaja kertoo, että hän on turvallinen ja pitää huolta lapsista.
- Pidetään yllä ryhmän omia tapoja, kuten yövalo, tietty laulu, kynttilä.
- Lasten herättämiseen varataan aikaa ja herääminen tapahtuu pikkuhiljaa

Kieli

- Tarinoiden ja laulujen kuunteleminen.
- Aikaan ja nukkumiseen liittyvien käsitteiden ja sanojen käyttäminen: sitten, pian, vähän aikaa, iltapäivä, tyynty, peitto.

Leikki

- Mielikuvilla luodaan turvan ja rauhan tuntu: huomioidaan unilelut, taikatäkki tuo hiljaisuuden, nukkumatti hiipii.

Hygienia

Motoriikka

- Vaipan poisottaminen
- korokkeen käyttäminen
- pytylle nouseminen
- Kasvattaja ohjaa lapsen käsien ja kasvojen pesua ja kuivaamista.

Sosiaalis-emotionaalinen

- Kasvattaja luo tilanteen rauhalliseksi, kiireettömäksi ja myönteiseksi.
- Kasvattaja kannustaa ja kiittää lasta, joka opettelee kuivaksi.
- Toistuvat, ennakoitavat rutiinit luovat turvallisuuden tunnetta.

Kieli

- Hyödynnetään henkilökohtainen vuorovaikutustilanne lapsen kanssa.
- Vessassa on kuvakirjoja, joita katsotaan ja joista keskustellaan sekä vaipanvaihtopöydän päällä kuvia tai esineitä, joita katsellaan ja nimetään.

Leikki

- Lapsen istuessa potalla voi kasvattaja laulaa, leikkiä ja loruilla: Harakka huttua keittää, Lintu lentää, liittää, laataa, Missä on peukalo?

Siirtymätilanteet

Motoriikka

- Lapsille annetaan mahdollisuus liikkua toimintojen välillä, etenkin jos ne ovat vaatineet hiljaisuutta, keskittymistä tai paikallaan pysymistä.
- Ennakoidaan ja ehdotetaan liikkumismuoto, esimerkiksi hypitään eteiseen, hiivitään pöydän ääreen.
- Käytetään tiloja hyväksi liikuntaan houkuttelevalla tavalla siirryttäessä tilasta toiseen, esteet ovien edessä, hyppyrata käytävällä.
- Siirtymätilanteet käytetään liikkumiseen: kapteeni kääntää, nallekarhu, laululeikit, sormileikit.

Sosiaalis-emotionaalinen

- Siirtymätilanteet ovat luonnollinen osa toimintaa eivätkä ne katkaise turhaan lapsen leikkiä.
- Lapsi on siirtymätilanteissa toimija eikä vain odottelija. Esimerkiksi ei odoteta, kunnes ruokakärry tulee, vaan ”tanssitaan niin kauan, että ruokakärry tulee!”
- Vältetään turhaa odottelua ja istumista, ei vaadita pitkää paikallaan oloa
- Lapset eivät odota yksin esimerkiksi ruokapöydässä, vaan joku on heitä vastaanottamassa.
- Ennakoidaan siirtymätilanteet kertomalla ja muistuttamalla, mitä seuraavaksi tehdään. Avuksi voidaan käyttää kuvia tai esineitä.
- Lapset siirtyvät yksitellen tai pienissä ryhmissä aina, kun se on mahdollista. On harkittava tarkkaan, milloin on tarkoituksenmukaista siirtyä koko ryhmänä. Jos kaikki siirtyvät yhdessä, voidaan samalla laulaa tai loruilla.
- Luodaan me-henkeä auttamalla toisia, lapsi valitsee pienemmän parikseen.
- Toisten huomioiminen, oman vuoron odottaminen.

Kieli

- Ohjaus annetaan tässä ja nyt, pienimmille henkilökohtaisesti, vain yhdestä kahteen asiaa kerrallaan. Varmistetaan, että he ymmärtävät ja tarvittaessa tuetaan sitä näyttämällä tilanteeseen liittyvää kuvaa tai esinettä.
- Kielen vastaanottamista auttaa ohjeen laulaminen, laulamalla toistaminen, rytmittäminen: *Pois, pois, lelut pois. Siistimpääkin olla vois! Ensin tulee pisu, sitten käsien pesu. Eteiseen pukemaan, haalareita hakemaan!*
- Odottaessa luetaan kirjaa, lauletaan ja lorutellaan.
- Käytetään aikaan liittyviä käsitteitä: kohta, pian, heti, sitten.
- Käytetään käsitteitä vasen, oikea, joka toinen ja konkretisoidaan näyttämällä tai koskettamalla lapsen kehoa.
- Lasten siirtymätilanteissa käytetään arkimatematiikkaa: yksi, kaksi, pari, ensimmäinen, kaikki, viimeinen.
- Odotustilanteessa arvuutellaan kielellistä päättelyä vaativilla tehtävillä: kaikki pojat, ne, joilla on siniset tossut, kenellä on isoveli.
- Odotustilanne käytetään keskusteluun ja mielipiteiden esittämiseen, tapahtumista kertomiseen, kyselemiseen ja vastaamiseen.
- Odotustilanteessa on mahdollisuus kвалukemiseen, kuvakirjoja saatavilla esimerkiksi vessassa.

Leikki

- Kasvattaja tekee siirtymätilanteet leikinomaisiksi, jotta tylsistä ja jopa "laitosmaisista" rutiineista tulisi mukavia, yhteisiä tilanteita. Lapsi ei huomaa odottavansa, vaan hän leikkii seuraleikkejä ja osallistuu mielikuviin.

Päivittäiset tulo- ja lähtötilanteet

Motoriikka

- Lelujen kerääminen ja kantaminen.
- Kädestä tervehtiminen ja hyvästeleminen.
- Oman repun ja unilelun kantaminen.

Sosiaalis-emotionaalinen

- Otetaan lapsi selkeästi vastaan fyysisellä kontaktilla esimerkiksi syliin ottamalla.
- Koko työyhteisöllä on yhtenäinen tapa ottaa lapsi vastaan. Esimerkiksi perheet otetaan vastaan eteisessä.
- Tuetaan lapsen turvallisuuden tunnetta vanhemmasta erottaessa.
- Esitellään uudet työntekijät tai sijaiset.
- Ohjataan vanhempaa kertomaan lapselle koska häntä haetaan ja kuka hakee.
- Sanallistetaan lapsen tunnetta, lohdutetaan ja vakuutetaan, että lapsi haetaan.
- Annetaan lapselle tutti, unilelu tai joku muu turvaesine.
- Muistutetaan vilkutuksista.
- Autetaan lasta liittymään muuhun lapsiryhmään.

Kieli

- Sanotetaan tunteita: ikävä, surullinen, kiukkuinen.
- Aikaan liittyvien sanojen käyttäminen: kohta, pian, iltapäivällä, ennen, jälkeen, tänään, heti.
- Kysymyssanojen käyttäminen: kuka, koska, mihin, missä, minne?
- Hakijoihin ja sukulaisiin liittyvien sanojen käyttäminen: mummi, pappa, kummitäti.
- Kasvattaja auttaa lasta kertomaan ja kuvailemaan päivän tapahtumia tekemällä auttavia kysymyksiä.
- Kohteliaisuusilmauksien käyttäminen: hauskaa päivää, hyvää viikonloppua, hyvää lomaa, terveisiä veljelle, kiitos hoitopäivästä, tervetuloa, huomenta.

Leikki

- Autetaan lasta lähtemään tai jäämään luomalla mielikuvia.
- Unilelu tai hoitopaikan lelu voi auttaa irtautumisessa ja siirtymisessä leikkiin.
- Haetaan lapselle kaveri ja autetaan leikin alkuun.

Pohdintaa

Keskustelujen aikana heräsi monia mielenkiintoisia kysymyksiä. Vaikka rutiinit antavat pienen ja ison ihmisen päivään tarpeellista selkeyttä ja turvallisuutta, heikentävätkö ne vuorovaikutuksen laatua päivähoitossa? Mikä on kiireen merkitys? Entä aikuisten vaihtuvuuden?

Ovatko säännöt tehty palvelemaan lapsen turvallisuutta vai aikuisen mukavuudenhalua? Voisivatko säännöt vaihdella sen mukaan, ehtiikö aikuinen olla turvallisesti läsnä ja ohjaamassa, vai kauempana tarkkailijana? Palvelevatko samat säännöt vuoden ikäistä ja kolmevuotiasta, kun lapsen tulisi saada harjoitella taitojaan lähikehityksensä vyöhykkeellä? Jos joku asia on kielletty kunnes sen osaa, niin koska sitä voi harjoitella?

Miksi meistä tuntui niin vaikealta saada leikin osuus mukaan arkitoimintatilanteisiin? Käsitämmekö leikin liian rajallisesti? Lapsihan leikkii ja tutkii luonnostaan koko ajan. Leikki olisi myös monesti paras pedagoginen väline uusien asioiden opettelussa tai kiperissä tilanteissa. Meidän tulee tarkastella leikin varhaiskehityksen vaiheita avoimesti, jotta tunnistaisimme, mikä on lapsen leikkiä ja ymmärtäisimme leikin merkityksen arkipedagogiikassa.

Mihin ja miksi katosivat vauvalat? Päivähoidon nuorimmat asiakkaat, alle vuoden ikäisestä noin kaksivuotiaaseen, tarvitsevat erilaiset tilat ja henkilökuntaresurssit kuin isommat.

Työn kuluessa meille heräsi myös uusia unelmia. Olisi hienoa saada koko kaupungin päivähoidolle yhteinen Tervetuloa päivähoitoon -vihkonen, joka jaettaisiin jokaiselle päivähoidon asiakkaaksi tulevalle perheelle. Vihkonen voisi sisältää käytännön ohjeita esimerkiksi hoitorepun sisällöstä ja lapsen vapaapäivistä sekä antaa tukea ja vinkkejä ensimmäisiin hoitopäiviin.

Koska arkipedagogiikka on jokapäiväistä, mutta arvonsa helposti kadottavaa, näemme tärkeänä, että aiheesta järjestettäisiin vuosittain koulutusta koko päivähoidon henkilöstölle tai ainakin heille, jotka toimivat seuraavan kauden pienten parissa.

On ollut mielenkiintoista jakaa ajatuksia ja huomata, miten eri tavoin me kasvattajatkin koemme ja ymmärrämme erilaiset tilanteet tai käsitteet. Toivomme, että työmme tarjoaa oivalluksia ja työkaluja päivähoidon työntekijöille sekä kaikille pienten lasten kanssa arkea eläville.

ARKITOIMINTAPEDAGOGIIKKA 3-5-VUOTIAIDEN RYHMÄSSÄ

Johdanto

Tehtävämme oli kartoittaa, miten 3-5 -vuotiaiden lasten arkitoimintatilanteita hyödynnetään päiväkotiryhmissä. Havainnointiryhmämme ovat Varpeen, Hakinmäen, Metsäaron ja Petäsmäen päiväkodeissa ja näissä ryhmissä on 3-6 -vuotiaita lapsia. Kaksi ryhmistä on kevennettyjä pienryhmiä, joissa ryhmäkoko on 15 lasta. Toiset kaksi ryhmää ovat 21:n lapsen ryhmiä. Kaikissa näissä ryhmissä on useita erityistä tukea tarvitsevia lapsia ja joka ryhmässä on avustaja.

Aineistomme kerääminen perustuu havainnointiin, jota olemme tehneet sekä kirjaamalla että videoimalla oman ryhmämme arkitoimintatilanteita ja sen avulla koonneet yhteen päiväkotiryhmien toimivia käytäntöjä ja esimerkkejä. Halusimme tarkastella jo olemassa olevia käytäntöjä, koska ne helposti muodostuvat rutiineiksi.

Aloitimme aineiston keruun kirjaamalla viikon ajan yhtä arkitoimintatilannetta kerrallaan (esim. yhden viikon ajan jokaisessa ryhmässä keskityttiin ruokailutilanteen havainnoimiseen). Aluksi keräsimme esimerkkejä sisältöalueittain, mutta luovuimme siitä, koska havainnointijakso oli niin lyhyt. Jokaisessa neljässä lapsiryhmässä oli käytössä myös videokamera. Tavoitteenamme oli tallentaa kameralla kaikkia arkitoimintatilanteita. Yhdistimme kirjaamisen ja videoinnin tulokset toiminnankuvauksiksi ja esimerkeiksi. Työryhmämme kiertävä erityislastentarhanopettaja kokosi tuotokset yhteen ja etsi kirjallisuudesta aiheeseen liittyvää tutkimustietoa. Sen jälkeen muokkasimme ja tiivistimme tekstin helppolukuisemmaksi. Ryhmätapaamisia oli prosessin aikana seitsemän.

Toiminnankuvauksista käy selville ryhmien toimintatapojen yhtäläisyydet ja eroavaisuudet. Esimerkkeinä toimivista käytännöistä ovat sylitys ja lasten pienet työtehtävät. Liitimme mukaan myös lyhyet kuvaukset 3-5 -vuotiaista lapsista, koska lasten eri kehitysvaiheet vaikuttavat arkitoimintojen sujuvuuteen.

Lapsen kehityksestä

Kolmevuotiaalle rutiinit ovat tärkeitä

Kolmevuotias lapsi on jo esimerkiksi ruokailussa ja pukeutumisessa melko omatoiminen. Lapsi on motoriikaltaan melko taitava, vaikka tarvitseekin vielä paljon kasvattajan tukea, kannustusta ja ohjausta. Johdonmukaisuus, rutiinit, rajat ja selkeä päiväjärjestys luovat turvallisuutta arkeen. Kasvattajan ja lapsen välinen hyvä vuorovaikutus tukee uusien asioiden oppimista. Kasvattajan malli ja hänen kanssaan yhdessä tekeminen on lapselle tärkeää, koska kolmevuotias oppii jäljittelemällä. Kolmevuotiaan kyky kertoa omia tarinoita kehittyy. Hän ymmärtää toisten puhetta, mutta kyselee yksittäisten sanojen merkitystä. Arjen leikki- ja vuorovaikutustilanteet ovat parhaita oppimistilanteita.

Neljävuotias harjoittelee taitoja leikeissään

Neljävuotias on toimielias ja hänellä on vilkas mielikuvitus. Sukupuoli-identiteetti alkaa kehittyä, tyttö haluaa olla äitinsä ja poika isänsä kaltainen. Kasvattaja on mallina ja suosituissa roolileikeissä voi kuulla hänen hetki sitten sanomiaan repliikkejä. Nelivuotias ymmärtää paikkaa ja sijaintia kuvaavia sanoja ja käyttää niitä puheessaan. Tarinat koostuvat jo useammista tapahtumista. Motoriikan kehittymisen myötä pukeutuminen on omatoimista, mutta usein kasvattajan ohjausta kaipaavaa. Haarukan ja veitsen käyttö alkaa onnistua ruokailussa.

Viisivuotias on innokas apulainen

Viisivuotias hallitsee jo hyvin käsitteitä, ymmärtää sanallisia ohjeita ja toimii niiden mukaisesti. Hän pohtii tapahtumien syy-yhteyksiä ja kertoo mielellään mitä päivän aikana on tapahtunut. Hänestä on mukavaa olla kasvattajan apulaisena: tiskata, leipoa ja kastella kukkia. Viisivuotias osallistuu mielellään ruuan tekemiseen ja pöydän kattamiseen. Hän on omatoiminen arkitilanteissa ja kestää jo pettymyksiä. Hän pystyy odottamaan omaa vuoroaan, siirtymään yleensä joustavasti toiminnasta toiseen ja viihtyy pitkiäkin aikoja saman puuhan ääressä nauttien tehtävän loppuunsaattamisesta.

Arjen tilanteet – hyviä vuorovaikutus- ja oppimistilanteita

Arkitoimintatilanteet voivat muodostua rutiininomaisiksi, jolloin tärkeintä on vain asioiden ja tapahtumien eteneminen. On tavallista, että lasta ohjataan perustaidoissa: syömisessä, pukeutumisessa, siisteydessä ja muissa päivittäisissä toimissa. Joskus perustaitojen opettelu vaatii enemmän aikaa ja harjoittelua, ja tällöin osana lapsen tukemista on myös näiden taitojen harjaannuttaminen. Päivittäisistä toimista selviytyminen on merkityksellistä lapsen itsetunnolle ja itsehallinnan tunteelle. Siksi olisi tärkeää, että tarvittava harjoittelu tehdään siten, että lapsi ei tunne olevansa hidas ja kömpelö tai muuten moitittava (Heinämäki 2006).

Jokapäiväiset arkitoiminnat ovat lapselle oiva oppimisen lähde. On hyvä, ettei erillisiä opetustuokioita ole liikaa, vaan arkitilanteita hyödynnetään varsinkin erityistä tukea tarvitsevien lasten kanssa. Tietyille lapsille kohdistetut harjoiteltavat asiat voidaan sisällyttää osaksi arjen toimintaa ja toimintatavat voidaan miettiä etukäteen tavoitteiden saavuttamiseksi (Pihlaja ja Viitala 2004). Arjen tilanteet antavat mahdollisuuden samojen asioiden harjoittamiseen kuin erilliset toimintatuokiotkin. On todettu, että alle kouluikäinen lapsi ei pysty yleistämään yksilötyöskentelyssä oppimiaan taitoja ja asioita kovin helposti ryhmätilanteisiin (Konttinen 2005).

Vuorovaikutuksen ongelmat tulevat usein esiin tietyissä, toistuvissa tilanteissa. Yhteiset kokoontumiset, siirtymätilanteet, vuorottelu tai tavaroiden jakaminen ja yhteiset leikit saattavat olla joillekin lapsille vaikeita (Heinämäki 2006). Aikuisen ja lapsen keskinäisellä vuorovaikutuksella aikuinen ohjeistaa lapsen toimintaa, joka johtaa lapsen omaan toimintaan. Aikuinen tekee vain sen verran kuin on lapselle tarpeellista, koska lapsi nähdään oman toimintansa ohjaajana ja aikuinen toimii tuen antajana (Konttinen 2005).

Pukemis- ja riisumistilanteet ovat kuntouttavassa, kasvatuksellisessa ja opetuksellisessa mielessä parhaita tilanteita toteuttaa arkitoimintapedagogiikkaa. Näissä tilanteissa mahdollistuvat lapsen omatoimisuuden, kielellisten ja vuorovaikutustaitojen vahvistuminen sekä vaihtoehtoisten kommunikaatiotaitojen, esimerkiksi tukiviittomien ja kuvien opetteleminen ja käyttäminen. Myös toisten lasten antama tuki ja malli ovat merkityksellisiä varsinkin erityislasten oppimisessa (Konttinen 2005).

Erilaisia käytäntöjä ja esimerkkejä arkitoimintatilanteissa

Ruokailu

Kaikissa havainnointiryhmissä lapset toimivat vuorollaan apulaisina. Heidän tehtävänä on ruokakärryn haku, sen palauttaminen keittiöön, pöytien kattaminen yhdessä kasvattajan kanssa ja puuttuvan ruokatarvikkeen tai välineen haku keittiöstä. Joissakin ryhmissä apulaiset toimivat viikon kerrallaan, joissakin apulaisvuoro vaihtuu päivittäin. Ruokailussa pyritään kiireettömyyteen sekä rauhalliseen keskusteluun oman pöytäseurueen kanssa. Kaikissa ryhmissä painotetaan hyviä ruokatapoja: ole hyvä, kiitos, saisinko lisää, kiitos paljon, kiitos vähän, ojentaisitko leipää. Hyvää käytöstä voidaan palkita esimerkiksi ryhmän maskotin saamisella siihen pöytään, jossa ruokailu on sujunut mallikkaasti. Maskotti voi olla myös merkinä siitä, mikä pöytäryhmä saa aloittaa ruokailun ensimmäisenä.

Ruuan annostelemisessa on eri käytäntöjä. Joissakin ryhmissä kasvattaja annostelee kaiken, joissakin lapset saavat ottaa itse salaatin tai koko annoksen. Kaikkia erilaisia ruokia maistellaan. Lapsi saa paljon positiivista palautetta esimerkiksi salaatin syönnistä, jos se on ollut aikaisemmin hankalaa. Lasta opetetaan ottamaan itselleen sopivan kokoinen annos. Joissakin ryhmissä kasvattajat ruokailevat omassa pöydässä ja joissakin malliruokailevat lasten pöydissä ja tarvittaessa ohjaavat ruokapöytäkeskustelua.

Ruokailutilan isojen ikkunoiden taakse puihin ripustettiin talipalloja talvilinnuille. Eräs lapsi huomasi yhden talipallon hävinneen kokonaan. Mitä oli tapahtunut? Harakka lensi paikalle, oliko se syönyt koko pallon? Joku arveli oravan käyneen paikalla, koska eräänä päivänä olimme saaneet seurata oravan ruokailupuuhia. Käytiin vilkasta keskustelua talipallon ryöstäjistä. Oliko se nuorison tekosia? Saako orava syödä talipalloa? Pitäisikö kirjoittaa lappu: ainoastaan pikkulinnuille! Toimisiko se? Miksei orava saisi sitä syödä, jos sillä on nälkä? Miksi sinne käydään ripustamassa uusi talipallo?

Esimerkkejä havainnoitujen ryhmien ruokailusta:

- Ruokailuun siirryttäessä leikitään viihdytysleikkejä, esimerkiksi arvauskortit ja -leikit, lasten nimilaput, Kilipukki-leikki, Kim-leikit, taputusleikit.
- Joku lapsista soittaa triangelia ja toiset laskevat montako kertaa se soi.
- Lapsen nimi sanotaan väärinpäin (innO, ittaM).
- Apulaiset miettivät montako lautasta, mukia, veistä, haarukkaa tarvitaan pöytään.
- Lapset laskevat esimerkiksi montako perunaa ja lihapullaa he ottavat lautaselleen.
- Minkälainen on iso annos, pieni annos tai maistiainen? Eräälle lapselle puuron syönti on vaikeaa, mutta asiaa helpottaa, kun jokaiselle ikävuodelle otetaan kunnon lusikallinen. Lapsi laskee itse ja lautanen tulee tyhjäksi.
- Kuka istuu vieressä, kuka vastapäätä?
- Keskustellaan ruoan alkuperästä: missä riisi kasvaa, mistä ketsuppi on tehty, mistä saadaan maitoa, mitä vitamiineja on vihanneksissa ja hedelmissä? Minkälainen ruoka on terveellistä?
- Rauhallinen taustamusiikki soi ruokailun aikana.
- Lautasen kantaminen, ruuan pilkkominen ja syöminen veistä ja haarukkaa käyttäen.
- Maidon kaataminen lasiin, leivän voiteleminen.
- Opetellaan odottamaan omaa vuoroa esimerkiksi ruoan hakemisessa, puheenvuoron saamisessa ja purkan tai pastillin hakemisessa.

Pukeminen / riisuminen

Kaikissa havainnointiryhmissä vanhemmat saattavat aamuisin lapsensa ryhmätilaan asti. Lapset lähtevät sujuvasti leikkeihin, osa sylin kautta osa suoraan. Ulos lähdetään pukeutumaan pienissä ryhmissä kerrallaan, kun leikit tai muut puuhut ovat sopivasti loppumassa. Samoin sisään tullaan pienissä ryhmissä kerrallaan. Yleensä apulaiset tulevat sisälle ajoissa ennen muita lapsia. Pukemistilanteessa tarvitaan positiivista kannustusta ja ohjeistusta. Kasvattaja on lattiatasolla lasten läheisyydessä.

Päiväunilta nouseaan pikkuhiljaa pukemaan, koska lapset heräilevät eri aikoihin. Pukemistilanteessa on hyvä mahdollisuus lapsen yksilölliseen huomiointiin, kasvattaja voi antaa läheisyyttä ja hellyyttä, ja näissä tilanteissa syntyy myös hyviä keskusteluja. Kaikilla ryhmillä yhtä lukuun ottamatta on oma eteistila, mikä rauhoittaa toimintaa. Kasvattaja ohjaa lapsia huolehtimaan vaatteistaan, esimerkiksi laittamaan vaatteita lokerikkoon ja kuivauskaappiin.

Esimerkkejä havainnoitujen lapsiryhmien pukemis- ja riisumistilanteista:

- Kehonosien opettelua: laitetaan sukka jalkaan, käsineet käteen, pipo päähän.
- Paikankäsitteiden opettelua: sukat ovat selkäsi takana, saappaat tuolin vieressä.
- Värien opettelua: minkä värinen pipo sinulla on?
- Opetellaan loruja, esimerkiksi Talviaikaan pukeminen
- Opetellaan erottamaan oikea ja vasen.
- Tunnistetaan alkukirjaimia pyykkipojista ja henkareista.
- Tunnistetaan oma nimi muiden joukosta.
- Vertaillaan, onko käsineitä yksi vai kaksi ja että kahteen jalkaan tarvitaan kaksi sukkaa.
- Vertaillaan samanlaisia ja erilaisia vaatteita; kenellä on samanlaiset jalkineet, erilaiset pipot.
- Vertaillaan kokoja, kummalla on isommat jalkineet, pienempi haalari. Tehdään pituusjono, ikäjärjestys tai kengännumeroiden vertailua, kenellä on suurin tai pienin kenkä.
- Katsellaan säätä ja arvioidaan miten pukeudutaan säänmukaisesti.
- Opetellaan lauluja, esimerkiksi On pukeminen hankalaa tai Kenellä on päällä jotain punaista.
- Harjoitellaan avaamaan ja sulkemaan vetoketjut, napit sekä tarranauhat.
- Opetellaan huolehtimaan omista tavaroista ja laittamaan ne kauniisti omaan lokeroon.
- Autetaan pienempiä, kun he tarvitsevat apua ja opetellaan kohteliaita käytöstapoja

Ulkoilu

Päiväkotien piha-alueet poikkeavat suuresti toisistaan kooltaan, kasvillisuudeltaan ja välineiltään. Myös samanaikaisesti ulkoilevien lasten määrä vaihtelee. Kaikissa päiväkodeissa ulkoillaan oman pihan lisäksi myös lähimetsissä, puistoissa ja urheilukentillä. Kaikki ryhmät ulkoilevat sekä aamu- että iltapäivällä. Ulkoiluaika vaihtelee toiminnan mukaan, välillä ulkoillaan myös pienissä ryhmissä.

Ulkoilujan leikki on pääasiassa vapaata leikkiä, jota kasvattajat valvovat osallistuen tarpeen mukaan esimerkiksi narun pyörytykseen, pulkan vetämiseen, palloleikkeihin tai kauppaleikkeihin.

Äidinkieltä harjoitetaan erilaisissa keskusteluissa, mm. kauppaleikeissä, keinutettaessa, hiekkalaatikolla, kaikissa tilanteissa joissa lapsi hakee kasvattajan seuraa. Loruja ja lauluja käytetään erilaisissa perusleikkitilanteissa ja pihaleikeissä, kuten peilinen, kirkonrotta ja tervapata. Sääntöjä ja ohjeita kerrataan peleissä ja ohjatuissa liikuntaleikeissä, esimerkiksi jalkapallossa ja pihasuunnistuksessa. Myös erimielisyyksien selvittelyyn kuuluu ulkoiluaikaa; tapahtuneesta kertominen ja keskusteleminen edistää lapsen kielen kehittymistä.

Matemaattisia taitoja harjoitetaan erilaisissa hyppyleikeissä, joissa lasketaan määriä ja sarjoja. Jonotettaessa suosittuihin leikkivälineisiin, kuten potkulautoihin ja keinuihin, lasketaan vuoroja. Kauppaleikeissä käytetään rahaa ja lasketaan hintoja ja määriä, esim. jäätelön hinta voi olla kaksi euroa, 1 kivi = 1 euro. Ruutuhyppelyssä on helppo oppia tunnistamaan numeroita sekä numeron ja lukumäärän vastaavuus. Jalkapallossa ja sählyssä lasketaan maaleja, juoksukilpailuissa sijoituksia, ensimmäinen, toinen. Sisälle tai kotiin lähdettäessä leluja kerätään esimerkiksi määrän, värin tai käyttötarkoituksen mukaan, luokitellen.

Ympäristö- ja luonnontietoon tutustutaan tunnistamalla ja tutustumalla pihan puiden ja kasvien sekä pihapiirissä elävien eläinten elämään. Vuodenaikojen ja säätilojen vaihtumista tarkkaillaan päivittäin ja niistä käydään keskusteluja, esimerkiksi veden olomuotojen tutkiminen. Pihapiirin viihtyisyyteen ja luonnon suojelemiseen kiinnitetään

runsaasti huomiota, oksia ei katkota eikä istutuksia tallota, pikkuötököitä tarkkaillaan niitä vahingoittamatta.

Ulkoilu antaa parhaan mahdollisuuden kaikkien perusliikuntamuotojen harjoittamiseen. Ulkona voidaan leikkiä perinteisiä pihaleikkejä, kuten hippaa, tervapataa, polttopalloa, peilistä, 10 tikkua laudalla ja kirkonrottaa. Pallopelien lisäksi harjoitellaan pallon kiinniotta ja heittämistä. Hyppyharjoituksia voidaan tehdä keinussa samoin kuin naru- ja kuminauhahyppelyissä. Potkulaudat, pikkutraktorit ja mopot soveltuvat eri-ikäisten lasten perusliikuntaan ulkoilun aikana. Lumen tulo mahdollistaa mm. mäenlaskun, kelkkailun, hiihdon ja lumilintojen rakentelun.

Erilaisia leikkeihin ja vuodenaikoihin liittyviä lauluja, kuten Kevätsää, Ihahaa, Likkilakkilaiva, Posteljooni, Joulupuu on rakennettu, käytetään spontaanisti erilaisissa tilanteissa.

Eettisiä arvoja harjoitellaan päivittäin ulkoilun aikana. Lapset oppivat huomioimaan ja auttamaan toisiaan sekä ratkaisemaan erilaisia konfliktitilanteita keskustelemalla. Kasvattajan rooli ulkoilutilanteessa on tärkeä. Hän kannustaa ja ohjaa löytämään leikkejä ja kavereita, opastaa miten leikkeihin mennään mukaan ja miten muita kohdellaan. Aina ei leikkiin pääse ja silloin on opittava antamaan leikkirauha toisille.

Päivälepo

Päivälevolle siirtymisessä on eroja havainnointiryhmien välillä. Yhdessä ryhmässä lapset petaavat itse lattialle patjansa ja lueskelevat kirjoja toisia odotellessa. Toisessa ryhmässä odottelutilanteessa kysellään arvoituksia ja lorutellaan. Joissakin ryhmissä lapset menevät yksitellen lepohuoneeseen ja iltavuorolainen on vastaanottamassa ja peittelemässä sänkyyn. Yhdessä ryhmässä sänkyyn siirrytään sylityksen kautta.

Kaikissa havainnointiryhmissä päivälevolla soi rauhallinen musiikki, lapsilla saa olla mukana pehmeä unikaveri. Lapset peitellään silitellen tai nukkumatin unisulalla kutitellen sekä kullekin hyvää päiväunta toivotellen. Kaikissa ryhmissä luetaan unisatuna jatkosatuja. Lukuhetken kesto vaihtelee ryhmissä 15 minuutista tuntiin. Rauhallinen ja rentouttava musiikki saatetaan laittaa soimaan vielä sadun jälkeenkin. Vaihtoehtoisesti kasvattaja laulaa pari unilaulua. Erityislapsilla saattaa tarpeen

vaatiessa olla lepohetkellä henkilökohtainen peittelijä ja rauhoittelija unen tulon takaamiseksi.

Kahdessa ryhmässä on käytäntönä, että klo 13.00 hereillä olevat lapset saavat nousta ja siirtyä hiljaisen tunnin askareisiin tai leikkimään toiseen huoneeseen. Noin klo 14.00 herätellään viimeisetkin nukkujat, yhdessä ryhmässä takarajaa on venytetty klo 14.15 asti. Myös lasten herättely halutaan ryhmissä pitää rauhallisena ja lempeänä tapahtumana. Lapset poistuvat lepohuoneesta yksitellen omaan tahtiinsa. Parissa ryhmässä lapset itse petaavat sänkynsä tai keräävät petivaatteensa pois. Kaikkien havainnointiryhmien päivälepoetken tavoitteena on taata lapsille turvallisen tuntuinen rauhoittumishetki päivän touhujen keskellä ja nukahtamismahdollisuus niille, jotka unta tarvitsevat.

Hygienia

Päiväkotien aamutoimet alkavat käsien pesulla ja käsihuuhteen käytöllä. Kädet pestään aina ulkoilun ja wc-käyntien jälkeen sekä ennen ruokailua. Tilanteet ovat aikuisen valvomia ja käsienpesurutiineja harjoitellaan yhdessä. Käsihuuhdetta käytetään tautisina aikoina tehostetusti.

Henkilökohtaisesta hygieniasta opetellaan huolehtimaan iän mukaan itse, esimerkiksi nenän niistäminen, pepun pyyhkiminen, oman vesimukin käyttäminen. Vaatteiden kastuessa opetellaan toimimaan itsenäisesti aikuisen ohjauksella, esimerkiksi vaatteiden kerääminen pyykkipussiin ja puhtaiden varavaatteiden pukeminen.

Uimahallikäynneillä huolehditaan vartalon ja hiusten pesusta, saunassa käytetään peflettiä ja uidessa uimapukua. Myös saunan jälkeen käydään suihkussa. Kahden ryhmän käytössä on oma allas päiväkodissa. Suihkussa käydään ennen ja jälkeen uimisen.

Ruokailuissa kiinnitetään käsihygienian lisäksi erityistä huomiota siihen, että aivasteltaessa ja yskittäessä käsi on suun edessä ja kädet pestään uudelleen. Jokaisen ruokailun jälkeen syödään ksylitolipurkkaa tai –pastillia.

Päivittäisissä hygieniatilanteissa korostuu äidinkielen merkitys, koska tilanteet ovat pitkälle valvottuja ja sanallisesti ohjattuja. Lasten kanssa käydään paljon keskusteluja

eri toimien merkityksistä. Lorujen ja kuvien käyttäminen pesutilanteissa voi auttaa toimimaan oikeassa järjestyksessä.

Käsihuuhteen ja saippuan annostelemisessa harjoitellaan määrien ymmärtämistä, kuten käsi- ja vessapaperienkin käytössä. Lapset oppivat myös olemaan tuhlaamatta vettä ja paperia ja sekä omaksuvat kestäväen kehityksen periaatteita.

Siirtymätilanteet

Kaikkien havainnointiryhmien pyrkimyksenä on hoitaa siirtymätilanteet porrastetusti pienissä ryhmissä. Turhaa odottelemista siirtymätilanteissa vältetään. Joissakin tilanteissa odottelua kuitenkin saattaa tulla, esimerkiksi yhteiseltä lauluhetkeltä ruokailuun siirryttäessä, ja silloin on ryhmissä yleisesti käytössä erilaiset viihdytysleikit. Sellaisina päivinä, jolloin ryhmissä on henkilökuntavajausta, on huomattu, että siirtymätilanteet ovat herkimmin haavoittuvia ja odottelu lisääntyy.

Yleensä siirtymätilanteissa yksi kasvattaja on lähettämässä ja toinen vastaanottamassa lapsia. Joissakin ryhmissä pystytään käyttämään myös toisten ryhmien henkilökuntaa apuna turhan odottelun vähentämiseksi esim. ulkoiluun mentäessä. Yhdessä ryhmässä siirtymätilanteet on ennakoitu kuvitetun päiväjärjestyksen avulla. Aamupiirissä laitetaan päivän tulevat toiminnot ja ohjelma kuvina esille kellotauluun ja siihen voidaan palata päivän aikana. Tämä auttaa lapsia hahmottamaan tulevat tapahtumat ja on tärkeä varsinkin monelle erityislapselle.

Esimerkkejä havainnoitujen lapsiryhmiemme siirtymätilanteista:

- kirjojen lukeminen
- loruttelu
- keskustelut
- laulut, käsileikit ja lasten esitykset
- arvoitukset, hassut lauseet ja riimittelyleikit
- erilaiset liikkumiset, esimerkiksi juokse kuin gepardi, hyppää kuin kenguru, hiivi kuin hiiri, takaperin kävely, yhdellä jalalla hyppely, kapteeni käskee
- muodostetaan omalla keholla kirjaimia, patsaita

- värien tunnistaminen; esimerkiksi ne saavat lähteä, joilla on punaiset tossut, siniset silmät
- järjestykseen liittyvät asiat, ensimmäinen, toinen
- iän vertaileminen, esimerkiksi 4-vuotiaat pojat voivat mennä
- sanalliset laskutehtävät

Kokeilemisenarvoisia työtapoja

Lasten pienet työtehtävät

Lapsille annetaan päivittäin pieniä työtehtäviä. Apulaiset valitaan viikoksi kerrallaan – pikkueskarin parina toimii esikoululainen. Parin tehtäviin kuuluu perinteinen ruokakärryn noutaminen, pöydän kattaminen ja ruuan kertominen muille lapsille. Ruokailun jälkeen apulaiset toimivat ns. purkkakonsulentteina, eli huolehtivat purkan jakamisesta muille. Toinen apulaisista soittaa kelloa tai triangelia, ennen kuin toinen apulainen pyytää vuorotellen yhden lapsista hakemaan oman purkkansa. Jokaisella lapsella on omalla nimellä varustettu purkkapussi, josta konsulentti poimii lusikalla purkan. Tässä voidaan harjoitella kaverin nimen tunnistamista kirjoitettuna, soittimen kilahdusten lukumäärän laskemista, vuoron odottelua, hyviä tapoja ja tasapuolista huomioimista.

Aamupiirissä lapsi voi esimerkiksi ohjata tuttuja viihdytysleikkejä ja toimia kalenterin katsojana. Nämä tehtävät ovat yleensä hyvin haluttuja. Nukkumaan mentäessä lapset voivat odotellessaan katsella kirjoja. Apulaisen tehtävänä on toimia kirjankerääjänä, joka palauttaa lukuhetken alkaessa kuvakirjat hyllyyn.

Ruokailussa tapahtuvat pikkuvahingot on opittu siivoamaan itse; lapset tietävät pöytä- ja lattiarättien paikat ja käyttävät niitä tarvittaessa omatoimisesti. Mikäli ruokailun aikana lapsi tarvitsee apua esim. maidon kaatamisessa, apua pyydetään ensin vieruskaverilta. Usein välipalan jälkeen apulaiset saavat pyyhkiä ruokapöydät.

Pukemistilanteissa isommat lapset auttavat pienempiään esim. kengännauhojen solmimisessa, vetoketjujen vetämisessä, tavaroiden saamisessa ylähyllyiltä ja lahkeitten laittamisessa. esikouluikäiset käyvät mielellään hoitamassa viereisen alle 3-vuotiaiden ryhmän lapsia. He pelailevat, leikkivät, vaihtavat vaippoja ja auttavat pukemisessa.

Isommat pienempien apuna arkitilanteissa

Toimintaa jaetaan pikkuryhmiin eri ikätasojen mukaan huomioiden myös erityislapset ja maahanmuuttajalapset. Tavoitteena kaikessa tekemisessä on toisen lapsen huomioiminen ja kunnioittaminen. Isommat lapset auttavat pienempiä aika luontevasti tilanteessa kuin tilanteessa. Arkitoiminnoissa tämä näkyy esim. pukemistilanteissa: vedetään kiinni vetoketjua, suoristetaan lahjetta ja laitetaan lapasia käteen. Ruokailussa taas isommat voivat pilkkoa ruokaa, kaataa maitoa ja voidella leipää. Lepohetkellä he peittelevät pienempiä ja viikkaavat peittoja.

Vastuulliset tehtävät kasvattavat isompien lasten itsetuntoa, korostavat jo opittuja taitoja ja antavat heille tunteen omasta arvokkuudesta. Pienemmät puolestaan oppivat mallista, tuntevat itsensä ystäviksi ja ryhmään kuuluviksi sekä pyrkivät samoihin taitoihin kuin isommat lapset. Lasten toisilleen osoittama huomio on hellyttävää.

Sylitys eli päivälevolle siirtyminen aikuisen sylin kautta

Sylitys on ollut erilaisina variaatioina käytössä Hakinmäen päiväkodissa jo toistakymmentä vuotta. Sylityksen tavoitteena on rauhoittaa riisuutumistilannetta ja päivälevolle siirtymistä. Sylitys antaa lapselle mahdollisuuden kahdenkeskiseen hetkeen kasvattajan kanssa ilman keskeytystä. Sylityksessä jokainen lapsi pääsee vuorollaan syliin istumaan ja juttelemaan tai vain olemaan, ennen kuin siirtyy sänkyynsä lepäämään. Käytäntö on osoittanut, että sylitys on lapsille tärkeä ja mieluisa hetki. Syliin kiipeävät empimättä niin pienet ja isot kuin arat ja rohkeat lapset. Sylitys antaa myös kasvattajalle mahdollisuuden hetkeksi rauhoittua päivän kiireiltä ja hektisyydeltä ja keskittyä yksittäiseen lapseen.

Sylityksen voi toteuttaa monin eri tavoin. Toteutustapaan vaikuttavat ryhmän tilat ja henkilökuntamäärä. Sylittäjälle varataan mukava istuin lepohuoneen oven läheisyydestä niin, että siitä on helppo lähettää lapsi sänkyyn ja pyytää seuraava syliin nousematta turhaan itse ylös. Muu henkilökunta hoitaa tarvittavan eteisvalvonnan ja sänkyihin peittelyn. Sylitys on järkevää sitoa johonkin työvuoroon kuuluvaksi, jolloin se muuttuu helpoimmin tavaksi. Hakinmäessä sylittäjänä toimii aamuvuorolainen, joka

näin vuoronsa päätteeksi saattelee lapset päivälevolle. Sylitystuoli on siirretty kokonaan lepohuoneen puolelle univerhon alle. Siinä sylittäjä ja sylimattava saavat oman rauhan. Iltavuorolaisen tehtävä on hakea seuraava sylimattava ja peitellä sänkyynsä edellinen, ja kun kaikki on sängyissään, lukea unisatu.

Pohdinta

Halusimme havainnoinnin avulla nähdä, miten ryhmien arkitilanteet toimivat ja miten niitä hyödynnetään opetustilanteina. Alussa koimme vaikeaksi arkitilanteiden saattamisen kirjalliseen muotoon, ne tuntuivat meistä itsestään selviltä. Kirjaamisesta olisi ollut enemmän hyötyä, jos sitä olisi tehty kauemmin, ja jos sitä olisivat päiväkotiryhmissä tehneet muutkin kuin Varke -ryhmän jäsenet.

Videoinnin avulla pystyimme tarkemmin seuraamaan yksittäisiä tilanteita, joita päivittäisten tapahtumien keskellä ei useinkaan huomaa. Kun oman ryhmän toimintaa seuraa videoituna, huomaa asiat, jotka toimivat ja myös asiat, joita voisi tehdä toisin. Videota katsellessa voi kiinnittää huomiota sekä lasten keskinäiseen että aikuisen ja lapsen välisen vuorovaikutuksen laatuun ja määrään.

Videofilmiä katsellessa sai aikaan antoisia keskusteluja ja kokemusten vaihtoa. Toisten ryhmäläisten videoinneista sai vinkkejä oman ryhmän toimintaan. Niissä näkyi myös miten päiväkodin erilaiset tilat ja henkilöstöresurssit luovat tietyt raamit toiminnalle. Pääsimme tutustumaan myös eri ryhmien hyviin käytäntöihin, kuten esimerkiksi sylimattavaan ja päivittäin toistuviin pikku työtehtäviin. Videolle tallentui paljon lasten hyviä keskusteluja, joihin ei muuten olisi kiinnittänyt huomiota. Kun kamera on käytössä useampana päivänä, esimerkiksi jalustalla huoneen nurkassa, lapset suhtautuvat siihen luontevasti, eivätkä anna kuvaamisen häiritä.

Arkitilanteissa kasvattaja voi seurata itseään ohjeiden antajana ja vuorovaikutustaan lasten kanssa. Videoinnin avulla voi arvioida omaa toimintaansa kasvattajana sekä tarkkailla työtiimin toimivuutta ja toiminnan joustavuutta. Aikuiset ovat usein kuitenkin kiusaantuneita kuvaamisesta. Videoinnin hyödyllisyydestä huolimatta sitä käytetään melko vähän.

Koemme, että hyvin suunnitellusta ja järjestetystä arkitoiminnasta on paljon hyötyä erityistä tukea tarvitseville lapsille. Yleensä toiminta ja menetelmät, jotka hyödyttävät heitä, ovat hyväksi myös ryhmän muille lapsille ja selkeyttävät kasvattajien toimintaa arjen tilanteissa. Avustaja ryhmässä helpottaa mm. lasten toimimista pienryhmissä, siirtymätilanteiden hallinnassa ja lapsen henkilökohtaisessa huomioidussa. Ryhmistämme kaksi on 15 lapsen ryhmiä. Näissä ryhmissä lapsella on tietysti mahdollisuus saada päivittäin enemmän kahdenkeskistä aikaa kasvattajan kanssa ja arkitoimintapedagogiikka on siksi suunnitelmallisempaa. Arjen hyviä oppimistilanteita on kirjattu mm. lasten kuntoutus- ja toimintasuunnitelmiin. Havaintojemme perusteella arkitoimintapedagogiikkaan kannattaa panostaa.

ARKITOIMINTAPEDAGOGIIKKA ESIOPETUSRYHMISSÄ

Johdanto

Pienryhmämme sai tehtäväksi selvittää, miten arkitoimintapedagogiikka toteutuu esiopetusryhmissä. Ryhmässämme on neljä lastentarhanopettajaa, jotka työskentelevät esiopetusryhmissä Kaanaan lastentarhassa sekä Kuloisten, Hakinmäen ja Kirsikan päiväkodeissa. Ryhmissä on pelkästään esiopetusikäisiä lapsia. Ryhmien lapsilukumäärä vaihtelee 15 ja 24 lapsen välillä. Toimintaympäristöt ovat erilaisia. Kaanaan esiopetusryhmä toimii koulun tiloissa. Siellä toiminta tapahtuu luokahuoneessa ja ryhmä käyttää koulun yhteisistä tiloista ruokasalia, eteistilaa, vessaa, liikuntasalia ja koulun pihaa. Kuloisten esiopetusryhmä toimii omassa rakennuksessaan päiväkodin pihapiirissä. Hakinmäen tilat ovat erillisessä rakennuksessa, jossa toimivat myös pubi ja kauppa. Lapset ulkoilevat läheisessä kaupungin puistossa. Kirsikan päiväkotit on vanha rivitalo, jossa toimii esiopetusryhmän lisäksi kaksi muuta ryhmää.

Kunkin esiopetusryhmän kasvattajat havainnoivat perustoimintatilanteita, joita olivat ruokailu, pukeminen ja riisuminen, ulkoilu, päivälepo, hygienia sekä siirtyminen tilanteesta toiseen. Päätimme ottaa tarkasteltavaksi yhden perustoimintatilanteen kerrallaan. Aikaa havainnointiin käytettiin kahdesta viiteen päivää. Kirjaamisen apuna meillä oli KT, dosentti Jarmo Kinoksen laatima kaavake, jossa olivat kirjattuna perusopetuslain mukaiset esiopetuksen sisältöalueet (liite 2). Havaintojemme pohjalta kirjasimme konkreettisia esimerkkejä tapahtumista.

Mietimme aluksi yhdessä, mitä arkitoimintapedagogiikkaa eri perustoimintatilanteissa toteutetaan. Sen jälkeen tarkoitus oli havainnoida ja kirjata tahoillamme tilanteita sekä lopuksi koota havaintomme yhteen. Teimmekin näin ruokailun sekä pukeutumisen ja riisuutumisen havainnoimisen kohdalla. Totesimme kuitenkin, että aineiston keruu tällä menetelmällä ja käytössä olevan ajan puitteissa ei taida onnistua. Päädyimme havainnointiin, kirjaamiseen ja kaikkien esimerkkien kokoamiseen muiden perustoimintatilanteiden osalta.

Perustoimintatilanteet ovat oppimisen kannalta ensiarvoisen tärkeitä ja merkittäviä, vielä esiopetuksessakin ne muodostavat suuren osan lapsen päivästä. Ne tukevat muun muassa oppimaan oppimisen perusvalmiuksia, ongelmanratkaisutaidon ja päättelykyvyn kehittymistä, omatoimisuutta. Työmme tarkoituksena olikin tiedon

keräämisen lisäksi tuottaa materiaalia, jota voitaisiin helposti hyödyntää esiopetuksen arkitoiminnan tilanteissa.

Esiopetusikäinen lapsi oppijana

Esiopetusikäinen lapsi on luonnostaan aktiivinen ja tiedonhaluinen oppija, siksi esiopetuksen tulee tukea lapsen omaehtoista oppimista. Aktiivinen oppiminen tapahtuu lapsen omakohtaisten kokemusten ja elämysten kautta, vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Lapsen oppimaan oppimisen taidot kehittyvät ja hän on tietoinen oppimisestaan. Oppiminen on konkreettista ja kokonaisvaltaista. Esiopetus muodostuu kokonaisuuksista ja opittava asia toistuu eri sisältöalueilla. Tavoitteena on vahvistaa lapsen oppimisedellytyksiä, sosiaalisuutta ja itsetuntoa.

Oppimisympäristöön kuuluvat sosiaalinen ja fyysinen ympäristö. Turvallinen ympäristö tukee monipuolisesti lapsen kasvua ja oppimista sekä omatoimisuutta ja itsenäisyyttä. Muuntautumiskykyinen ja innostava ympäristö antaa lapselle mahdollisuuden tehdä havaintoja, saada elämyksiä, pohtia ja löytää ratkaisuja ja kaikki tämä edistää lapsen leikkiä, oppimista ja tutkimista. Yhdessä lasten kanssa luodaan hyvä ja turvallinen toimintaympäristö ja heitä ohjataan ottamaan vastuuta siitä.

Arkitoimitapedagogiikka ja esiopetuksen sisältöalueet

Seuraavassa esimerkkejä eri tilanteista sisältöalueiden kautta

Ruokailu

Äidinkieli ja vuorovaikutus

- Nimetään ja luokitellaan ruokailuun liittyviä käsitteitä.
- Nimetään ruokalajeja ja niiden ainesosia.
- Mietitään millä kirjaimella tai äänneellä alkaa haarukka, lautanen, lasi
- Kasvattaja ruokailee ja ohjaa vuorovaikutustilanteita keskustelemalla yhdessä lasten kanssa.

Matematiikka

- Käydään läpi matemaattisia peruskäsitteitä : Kuinka monta lihapullaa tai perunaa on lautasella? Ota lautaselle niin monta lihapullaa kun jaksat syödä, mutta enintään viisi.
- Ota enemmän, vähemmän, yhtä paljon.
- Huomioidaan laskutoimituksia, montako lasia, haarukkaa, veistä, lautasta on katettuna.
- Mietitään mittaamiseen liittyviä peruskäsitteitä. Mitä tarkoitetaan, jos maitopurkissa on 1 litra ja voipurkissa 500g?
- Vertaillaan kumpi painaa enemmän, maitopurkki vai voipurkki, lasi vai lautanen ja mikä on painavin ja mikä kevyin?
- Seurataan kelloa ja ajan kulkua, koska syödään, miten pitkä aika on varattu ruokailuun, paljonko aikaa on jäljellä.

Ympäristö- ja luontotieto

- Keskustellaan ruoan ja ravinnon alkuperästä, esimerkiksi mistä maito tulee, miksi leipä on tummaa?
- Miksi on hyvä lajitella ruokailuun liittyviä jätteitä, miksi likaiset astiat lajitellaan ruokakärryihin, tiskipöydälle
- Miksi on hyvä syödä riittävästi, terveellisesti, mitä tarkoittaa terveellinen ravinto, mitä tarkoittaa kun on allerginen jollekin
- keskustellaan erilaisista kasvupaikoista esim. mikä kasvaa puussa, maassa, pensaassa, kasvihuoneessa, mistä saadaan tomaattia ja kurkkua talvella

Motoriikka

- Veitsen ja haarukan käyttäminen, paloitleminen, voitelemine, juoman kaataminen, tarjottimen kuljettaminen
- Liikkuminen tilassa
- Pöydän ääressä istuminen, kehon hallinta

Kuvaamataito ja käsityö

- Käydään läpi värioppiin liittyviä asioita, mitä värejä, muotoja on esillä olevassa ruoassa
- Ruokapöytä katetaan ohjeiden mukaisesti
- Harjoitellaan lautasliinan taittelua, esimerkiksi kulmat vastakkain, puoliksi

Etiikka ja katsomus

- Keskustellaan hyvistä pöytä- ja ruokailutavoista ja niiden merkityksestä
- Keskustellaan erilaisista ruokailutavoista ja tottumuksista, kulttuureista
- Huomioidaan kohtelias puhetapa: kiitos, ole hyvä, saisinko lasin?

Pukeminen / riisuminen

Äidinkieli ja vuorovaikutus

- Nimetään ja luokitellaan vaatekseen liittyviä asioita, vaatteita, asusteita
- Mietitään samalla kirjaimella alkavia vaatteita
- Kuinka monta tavua on sanassa takki, lakki, kumisaappaat, missä sanassa on eniten, missä vähiten tavuja tai kirjaimia
- puhutaan ja kannustetaan lapsia huolelliseen ja pyytävään puhetapaan, voisitko auttaa, antaisitko sadehousut?

Matematiikka

- Keskustellaan matemaattisista peruskäsitteistä, kuinka monta, enemmän, vähemmän, järjestä kengät pareittain, rivissä, jonossa
- Mietitään erilaisia ongelmaratkaisuja, miten ja missä järjestyksessä vaatteet on hyvä pukea päälle,
- autetaan ja ohjataan lasta oman toiminnan suunnitteluun pukeutumistilanteessa

Ympäristö- ja luontotieto

- keskustellaan yhdessä lasten kanssa säätilasta
- suunnitellaan pukeutumista yhdessä lasten kanssa, laitetaanko tänään sadehousut
- keskustellaan vaatteiden huolehtimisesta; mitä tarkoittaa kuivuminen, kuivattaminen, saako vaatetta kuivattaa kuivauskaapissa
- koska vaate on märkä, riittävän märkä, mitä tarkoittaa nihkeä

Musiikki

- Lorutellaan ja riimitellään pukeutumis- ja riisuutumistilanteessa
- Mietitään rytmiä, pukeudunko nopeasti vai hitaasti

Motoriikka

- Nimetään ja tunnistetaan kehon osia
- Kehon tuntemuksen ja hallinnan, tasapainoilun huomioiminen, pukeudutaan seisten, laita kenkä jalkaan yhdellä jalalla seisten
- Oman kehon keskiviivan ylitys, sadehousujen henkseleiden kiinnittäminen
- Vetoketjujen, nappien, solmujen, lahkeiden, pyykkipoikien käsitteleminen, laita hansikkaat yhteen ja kiinnitä niihin pyykkipoika, ripusta haalari henkariin

Kuvaamataito ja käsityö

- Keskustellaan värioppiin liittyvistä asioista, etsi eri punaisen sävyjä omista vaatteista, etsi päävärejä, vastavärejä
- Nimetään ja tunnistetaan kuoseja ja materiaaleja, etsi vaatteistasi pinta mikä pitää vettä, etsi sileää, liukas, karhea pinta

Etiikka ja katsomus

- Kiinnitetään huomiota huolelliseen ja huomioon ottavaan puhetapaan
- Ohjataan lapsia auttamaan toinen toisiaan
- Mitä tarkoittaa hienostella/kaunistella, saako hienostella

Ulkoilu

Äidinkieli

- Vuorovaikutustaidot; ohjataan lapsia leikkeihin ja muodostamaan leikkiryhmiä
- Naruhyppely: lorut, aakkoset
- Rallattelu pihalla leikkiessä
- Annettujen ohjeiden ymmärtäminen
- Leikki-, liikenne- ja pihäsäännöt
- Kauppaleikki

Matematiikka

- Kerää kaksi lapiota / viisi lelua
- Jakaminen, jos on 10 lasta ja kaksi laskee yhdellä pulkalla, montako pulkkaa tarvitaan?
- Jalkapallo, maalit, joukkuejako
- Laskeminen piiloleikeissä

- Kivien lajittelu: muodot, värit, koko
- Kuinka monta jalkaa hämähäkillä on?
- Mikä on pihan suurin/pienin puu?
- Montako pelaajaa tarvitaan, että jokin leikki onnistuu?
- Jonossa joka toinen menee kyykkyyyn

Ympäristö- ja luontotieto

- havainnoidaan ympäristöä, vuodenaikojen vaihtelua
- roskien kerääminen, luonnonmateriaalien kerääminen
- vesileikit, lumi-vesi-jää, veden eri olomuodot
- miksi kivet ovat erivärisiä? Miten joku voi olla niin sileä, tutkiminen
- lintujen ruokinta, lintujen seuraaminen
- luonnon huomioiminen, päästä ötökät vapaaksi, kun lähdetään sisälle.

Musiikki

- kuunnellaan luonnon ääniä, linnunlaulua
- rytmi esimerkiksi naruhyppelyssä
- soittaminen ämpäreillä, kepeillä
- pakkaslumi rahisee, hiekka narskuu
- äänen eri tasot, joku huutaa, mutta toinen ei kovan tuulen vuoksi kuule.

Liikunta

- rohkaistaan liikkumaan ja varmistetaan, että välineet on saatavilla.
- kaikki perusliikuntamuodot: juokseminen, kiipeäminen, keinuminen, pyöräily
- liikuntaleikkeihin tarvitaan joskus kasvattajan hienovaraista aloitetta

Kuvaamataito ja käsityö

- hiekkalinnat, autoradat, lumilinnat
- hiekkaan piirtäminen, lumeen piirtäminen
- kauppa- ja kioskileikit
- majan rakennus, nikkarointi, materiaalia lasten vapaaseen käyttöön kasvattajan valvonnassa
- tilan rajaaminen, kodin tekeminen esimerkiksi neulasilla
- vesimaalaus

Etiikka ja katsomus

- riitojen selvittäminen
- voiko odottaa, että oma leikki säilyy ulkoilusta toiseen, jos pihalla on paljon muitakin lapsia?
- vuorottelu, kuinka kauan keinussa on reilua keinua?

Päivälepo

Äidinkieli

- Satujen lukeminen: Millainen kirja otetaan seuraavaksi? Miksi? Käykö se leposaduksi? Keskustellaan luetusta sadun jälkeen, mitä sadussa on tapahtunut, mitähän seuraavaksi tapahtuu?
- Sanavarasto
- tunteiden käsittely ja nimeäminen

Matematiikka

- se, jonka nimessä on viisi kirjainta, saa nousta ylös.
- jos nimessäsi on vähemmän tai enemmän kuin kuusi kirjainta, voit nousta.
- patjojen sijoittelu, tilan hahmottaminen
- jos lapsia on 13 ja kaksi lasta lepää sohvalla, montako patjaa tarvitaan?
- patjat kerätään samankorkuisiin pinoihin

Ympäristö- ja luontotieto

- aika, kuinka kauan lepohetki kestää? Yhden Pikkukakkosen ajan
- terveys, miksi on hyvä levätä?
- pimeä, hämärä, valoisa - Miksi on pimeää?

Musiikki

- kuunnellaan musiikkia, hiljaisuutta
- musiikin eri tyylit
- musiikki välillä rentoutumisen taustana, välillä kuuntelun kohteena

Liikunta

- keuhonhallinta, rentoutuminen, paikallaan olo

Kuvaamataito ja käsityö

- lapset laskostavat peittonsa

Etiikka ja katsomus

- Annetaan kaverille rauha levätä.

Hygienia

Äidinkieli

- Annettujen ohjeiden kuuntelu ja ymmärtäminen: pese myös sormien välit
- Toiminnan ohjausta, miten ja missä järjestyksessä käsien pesu tapahtuu

Matematiikka

- vuorotellen, jonossa, yksi kerrallaan
- yksi käsipaperi

Ympäristö- ja luontotieto

- Miten voi säästää vettä käsien pesussa, hana kiinni välillä,
- Keskittyminen tehtävään, painetaan wc pöntön ”pientä tippaa” kun on pieni hätä

Musiikki

- Äänet tilassa: wc:ssä on hiljaista, vesi kohisee, ääni kaikuu

Liikunta

- ohjataan harjoittelemaan nenän niistämistä, käsien pesua; sormien välit, pyyherullan käyttö, vedä molemmin käsin ja voimakkaasti, avaa paperi

Etiikka ja katsomus

- yksityisyyden kunnioittaminen, anna toisen istua rauhassa wc:ssä

Siirtyminen tilanteesta toiseen

Äidinkieli

- mennään jonoon aakkosjärjestyksessä, joka toinen on tyttö

- jonossa ensimmäinen, viimeinen, lasketaan kuinka monta jonossa on
- parijonossa oikeanpuoleinen
- sinun oikealla puolella istuva
- kenellä on kirjaimia vaatteissa
- kenen nimi alkaa a-äänteellä saa mennä, kenen nimi loppuu i-äänteeseen
- kenen nimi päättyy ri-tavuun voi mennä, alkaa sa-tavulla

Matematiikka

- tilan hahmottaminen: eteiseen mahtuu vain kolme kerrallaan
- paikka käsitteet; edessä, takana, vieressä
- jono, parijono, jono pituusjärjestyksen mukaan, lyhin ensimmäisenä, ikäjärjestyksessä nuorin ensimmäisenä
- yksitellen, pareittain, kaikki yhdessä, pienissä ryhmissä; kolme kerrallaan
- kenellä on yksi isosisko, kaksi pikkuveljeä voi mennä, perheenjäsenten lukumäärä

Ympäristö- ja luontotieto

- kesällä syntymäpäiväänsä viettävät saavat mennä

Musiikki

- tavuta nimesi taputtaen
- toimi eteisessä mahdollisimman hiljaa

Liikunta

- liiku yhdellä jalalla, varpailla, hiipien, äänettömästi

Kuvaamataito

- värien etsiminen vaatteista, kenellä on punaiset sukat, vihreät raidat
- Montako eri punaisen sävyä löydät vaatteistasi?

Etiikka ja katsomus

- toisen auttaminen, lumen harjaaminen vaatteista, hanskan laittaminen
- antaa toiselle tilaa, rauhaa ja yksityisyyttä
- Saako jonossa etuilla?

Pohdinta

Tehtävämme tarkoituksena oli selvittää arkitoimintapedagogiikan toteutumista esiopetusryhmissä. Apuna käyttämämme kaavake toimi hyvin havainnoinnin ja kirjaamisen tukena. Kahdelle pienryhmästämme kaavake oli ennestään tuttu, ja he kokivat sen helpottaneen työn tekemistä.

Havaintojemme pohjalta kokoamamme esimerkit ovat hyvin yleisiä ja vain pieni kooste erilaisista toimintatapojen ja menetelmien mahdollisuuksista arkitoimintatilanteissa. Näitä jokainen kasvattaja voi muovata lapsen yksilöllisen ikä- ja kehitystason mukaisesti ja lapsiryhmän tarpeita vastaavaksi sen hetkisestä tilanteesta, ajankohdasta ja käytössä olevasta tilasta riippuen. Arkitoimintapedagogiikan kautta esiopetusikäinen lapsi harjoittaa kouluvalmiuksiaan.

Esimerkkejä arkitoimintapedagogiikan toteutumisesta ruokailutilanteissa löytyi runsaasti ja niitä oli helppo havainnoida. Ruokailu kytkeytyy päiväkodin toimintaan monella eri tasolla. Ruokahetki on tilanne, jossa lapsi ja aikuinen viettävät yhdessä melko pitkän ajan ja siinä korostuvat lapsen omatoimisuus, ongelmanratkaisutaidot ja itsenäinen toiminta. Kun kasvattaja ruokailee samassa pöydässä lasten kanssa, hän voi luontevasti samalla ohjata vuorovaikutustilanteita. On tärkeää huomioida ruokailutilan rauhallisuus ja kalusteiden sopivuus myös aikuisten käyttöön.

Pukeutumis- ja riisuutumistilanteissa kasvattajan läsnäolo on tärkeää, hän ei toimi pelkästään yleisenä valvojana. Tilanteet ovat toisinaan hankalia, niissä on paljon lapsia ja vähän kasvattajia. Tilanne on usein kiireinen, jossa nopeasti suoriutuminen korostuu. Olosuhteisiin ja käytössä oleviin tiloihin mukautuminen on oleellista arjen sujuvuuden takaamiseksi, joustavasti pienissä ryhmissä toimiminen mahdollistaa arkitoimintapedagogiikan toteutumisen. Tarpeen tullen kasvattaja huomioi ja rajaa toiminnasta oleellisen – pukeudutaan, jotta päästään ulos.

Ulkoilussa esimerkkejä tuli runsaasti ja niitä saatiin helposti kaikkiin sisältöalueisiin. Huomasimme, että ulkoilu ei ole ”vain ulkoilua”, vaan se voi parhaimmillaan kattaa kaikki esiopetuksen toiminta-alueet.

Hygienian ja päivälevon arkipedagoginen osuus jäi pieneksi. Esikouluikäinen lapsi toimii jo itsenäisesti vessassa, esillä ovat lähinnä veden ja paperin säästönäkökulmat, ja niistä asioista on puhuttu etukäteen. Päivälevon merkitys on erilainen esiopetuksessa, tarkoitus on kuunnella ja keskittyä tarinaan.

Siirtymätilanteissa tilat sanelevat paljon, esimerkiksi Kaanaan lastentarhassa ei tule odotustilanteita, sillä tilat mahdollistavat sujuvan siirtymisen ja ruokailu tapahtuu koulun ruokasalissa. Kuloisten ja Hakinmäen päiväkodeissa on siirryttävä alta pois, koska kaikki tapahtuu yhdessä tilassa. Huomasimme, että ruokailun vaikutus arjen järjestelyihin on suuri.

Havaintojemme perusteella totesimme, että äidinkieli ja matematiikka korostuivat arkitoimintatilanteissa. Johtuuko tämä siitä, että toimimme kaikki esiopetusryhmissä? Näkyvätkö tässä omat arvostuksemme? Käsityön, kuvaamataidon ja musiikin osuudet arkitoimintapedagogiikassa jäivät yrityksistä huolimatta vähäiseksi.

Kasvattajan on hyvä tiedostaa, milloin toimitaan vain arjen sujuvuutta korostaen vai pitäisikö sittenkin jokainen tilanne hyödyntää oppimisen kannalta? Kun maataan sohvalla ja katsellaan kirjaa – onko tilanne pedagoginen? Entä kun vaan ollaan? Mikä on joutilaisuuden merkitys suhteessa arkitoimintapedagogiikkaan? Luovuus tarvitsee myös joutilaisuutta.

Pienryhmätyöskentelyn aikana keskustelimme ja refleктоimme runsaasti. Saimme toisiltamme vinkkejä arjen sujumiseen ja tukea työn tekemiseen, kävimme läpi konkreettisia tilanteita ja eri vaihtoehtoja niihin. Tietoisuus arkitoimintapedagogiikan antamista mahdollisuuksista herkistää kasvattajan pohtimaan ja toteuttamaan erilaisia toimintatapoja. Ajattelun tasolla oivalsimme, miten tärkeää on tarttua hetkeen ja antaa lapsille mahdollisuus toimia itseään toteuttaen.

Lähteet

Cripe, J., Slentz, K. & Bricker, D. [käännös P. Kovanen] 2004. Varsu - Varhaisen oppimaan ohjaamisen suunnitelma. Osa: Opetussuunnitelma alle 3-vuotiaille. Jyväskylä: PS-kustannus.

Einon, D. [käännös K. Tanner] 1999. Kehittyvä ja onnellinen lapsi. Espoo: WSOY

Heinämäki L., 2006. Varhaista tukea lapselle – työvälineenä kehittämisvalikko. Helsinki: Stakes.

Helenius, A., Karila, K., Munter, H., Mäntynen, P. & Siren-Tiusanen, H. .2001. Pienet päivähoitossa - alle kolmivuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen perusteita. Helsinki: WSOY.

Jakkula, K. Leikkivä ihminen. Videosarja 1-3 leikin ja kommunikaation kehityksestä pikkulapsi-ässä.

Järvinen, V. 2008. Vauvalla on asiaa. Lapseamme 1/2008, 20–22.

Kaarinan kaupunki. 2002. Vitospaketti.

Keskisarja, T. & Renlund, J. 2006. Leikki-koulutus materiaali. Raison kaupunki.

Kontiainen, P. 2005. Arkitoimintapedagogiikka varhaisvuosien erityiskasvatuksessa. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta.

Mannerheimin lastensuojeluliitto. 2000. Lapsi eri ikäkausina.

Mielen maailma. 2005. Osa 2 kehityspsykologia [A. Viikko-Riihelä ja V. Laine]. Helsinki: WSOY

Myyrä, E. 2007. Pehmeästi päiväkotiin Kappelinmäessä. Lastentarha 3/2007, 11–13.

Pihlaja, P. & Viitala, K. 2004, Erityiskasvatus varhaislapsuudessa. Helsinki: WSOY.

Pulli, E. 2007. Temppuja taaperoille - liikuntaleikkejä 1-3 -vuotiaille. Helsinki: Vammalan kirjapaino.

Raison kaupunki. 2005. Matka jatkuu. Raison kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma. Varke-työryhmä

Siiskonen, A. & Ahonen, K. 2003. Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. Jyväskylä: PS-kustannus.

Sinkkonen, J. 2002. Pesästä lentoon. Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. Helsinki: WSOY.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2005. Varhaiskasvatuksen liikunnan suositukset. Oppaita 2005:17.

Tiensuu, J. 2007, Ei ole sama kuka lastasi kasvattaa - päiväkotikasvatuksen erityispiirteitä. Edufin.

Arkitoimintapedagogiikka ja sisällölliset orientaatiot (VARKE)

Taustakysymykset (mikrokonteksti)

Millainen lapsiryhmäsi on? (rastita oikea(t) vaihtoehdot tai kirjoita vastaus varattuun tilaan)

- kokopäiväryhmä osapäiväryhmä esiopetusryhmä (6 v.)
 3-6vuotiaita
 3-5vuotiaita
 alle 3vuotiaita

Kuinka monta lasta ryhmässäsi on? _____

Kuinka monta työntekijää lapsiryhmässäsi on? _____

Onko ryhmäsi lapsilla jotain erityispiirteitä? Jos on, niin millaisia? _____

Millaiset ovat lapsiryhmäsi käytössä olevat tilat? _____

Muuta huomioitavaa? _____

Kirjoita huomioitasi seuraavilla sivuilla oleviin kohtiin. Muista myös kuvata perustoimintatilanteiden toteutuminen lyhyesti **vasemman puoleiseen sarakkeeseen!** Eli kuvaa lyhyesti niiden toteutuminen sekä niihin liittyvät järjestelyt. Näin saamme tietoa siitä, millaiset erilaiset toteutustavat ja mallit mahdollistavat sisällöllisten orientaatioiden mukaan ottamisen pedagogiseen vuorovaikutukseen lasten kanssa eri perustoimintatilanteissa.

Rastita **oikeanpuoleiseen sarakkeeseen** toteutunut sisällöllinen orientaatio ja kirjoita yksityiskohtaisia toteutuneita esimerkkejä kustakin sisällöllisestä orientaatiosta: esimerkiksi etunimen alkukirjain, numeron tunnistaminen, yhteenlasku luvuilla 15 jne.

Jatka kirjoittamista tarvittaessa kääntöpuolelle!

Kuvaa lyhyesti toteutuminen	Rastita toteutunut sisällöllinen orientaatio ja kirjoita esimerkkejä
Ruokailut:	☐ matemaattinen orientaatio:
	☐ luonnontieteellinen orientaatio:
	☐ historiallisyhteiskunnallinen orientaatio:
	☐ esteettinen orientaatio:
	☐ eettinen orientaatio:
	☐ uskonnolliskatsomuksellinen orientaatio:
☐ kieli ja vuorovaikutus:	

Päivälepo:

matemaattinen orientaatio:

luonnontieteellinen orientaatio:

historiallisyhteiskunnallinen
orientaatio:

esteettinen orientaatio:

eettinen orientaatio:

uskonnolliskatsomuksellinen
orientaatio:

kieli ja vuorovaikutus:

Hygienia:

matemaattinen orientaatio:

luonnontieteellinen orientaatio:

historiallisyhteiskunnallinen
orientaatio:

esteettinen orientaatio:

eettinen orientaatio:

uskonnolliskatsomuksellinen
orientaatio:

kieli ja vuorovaikutus:

Arkitoimintapedagogiikka ja esiopetuksen sisältöalueet (VARKE)

Taustakysymykset (mikrokonteksti)

Millainen lapsiryhmäsi on? (rastita oikea(t) vaihtoehdot tai kirjoita vastaus varattuun tilaan)

kokopäiväryhmä osapäiväryhmä esiopetusryhmä (6 v.)

3 6vuotiaita

3 5vuotiaita

alle 3vuotiaita

Kuinka monta lasta ryhmässäsi on? _____

Kuinka monta työntekijää lapsiryhmässäsi on? _____

Onko ryhmäsi lapsilla jotain erityispiirteitä? Jos on, niin millaisia? _____

Millaiset ovat lapsiryhmäsi käytössä olevat tilat? _____

Muuta huomioitavaa? _____

Kirjoita huomioitasi seuraavilla sivuilla oleviin kohtiin. Muista myös kuvata perustoimintatilanteiden toteutuminen lyhyesti **vasemman puoleiseen sarakkeeseen!** Eli kuvaa lyhyesti niiden toteutuminen sekä niihin liittyvät järjestelyt. Näin saamme tietoa siitä, millaiset erilaiset toteutustavat ja mallit mahdollistavat sisältöalueet mukaan ottamisen pedagogiseen vuorovaikutukseen lasten kanssa eri perustoimintatilanteissa.

Rastita **oikeanpuoleiseen sarakkeeseen** toteutunut sisältöalueet ja kirjoita yksityiskohtaisia toteutuneita esimerkkejä kustakin sisällöllisestä orientaatiosta: esimerkiksi etunimen alkukirjain, numeron tunnistaminen, yhteenlasku luvuilla 15 jne.

Jatka kirjoittamista tarvittaessa kääntöpuolelle!

Kuvaa lyhyesti toteutuminen	Rastita toteutunut sisällöllinen orientaatio ja kirjoita esimerkkejä
Ruokailut:	☐ matemaattinen orientaatio:
	☐ luonnontieteellinen orientaatio:
	☐ historiallisyhteiskunnallinen orientaatio:
	☐ esteettinen orientaatio:
	☐ eettinen orientaatio:
☐ uskonnolliskatsomuksellinen orientaatio:	
☐ kieli ja vuorovaikutus:	

Arkitoimintapedagogiikka ja toiminnalliset orientaatiot (VARKE)

Taustakysymykset (mikrokonteksti)

Millainen lapsiryhmäsi on? (rastita oikea(t) vaihtoehdot tai kirjoita vastaus varattuun tilaan)

kokopäiväryhmä osapäiväryhmä esiopetusryhmä (6 v.)

3 6vuotiaita

3 5vuotiaita

alle 3vuotiaita

Kuinka monta lasta ryhmässäsi on? _____

Kuinka monta työntekijää lapsiryhmässäsi on? _____

Onko ryhmäsi lapsilla jotain erityispiirteitä? Jos on, niin millaisia? _____

Millaiset ovat lapsiryhmäsi käytössä olevat tilat? _____

Muuta huomioitavaa? _____

Kirjoita huomioitasi seuraavilla sivuilla oleviin kohtiin. Muista myös kuvata perustoimintatilanteiden toteutuminen lyhyesti **vasemman puoleiseen sarakkeeseen!** Eli kuvaa lyhyesti niiden toteutuminen sekä niihin liittyvät järjestelyt. Näin saamme tietoa siitä, millaiset erilaiset toteutustavat ja mallit mahdollistavat toiminnallisten orientaatioiden mukaan ottamisen pedagogiseen vuorovaikutukseen lasten kanssa eri perustoimintatilanteissa.

Rastita **oikeanpuoleiseen sarakkeeseen** toteutunut toiminnallinen orientaatio ja kirjoita yksityiskohtaisia toteutuneita esimerkkejä kustakin sisällöllisestä orientaatiosta: esimerkiksi etunimen alkukirjain, numeron tunnistaminen, yhteenlasku luvuilla 15 jne.

Jatka kirjoittamista tarvittaessa kääntöpuolelle!

Kuvaa lyhyesti toteutuminen	Rastita toteutunut sisällöllinen orientaatio ja kirjoita esimerkkejä
Ruokailut:	☐ matemaattinen orientaatio:
	☐ luonnontieteellinen orientaatio:
	☐ historiallisyhteiskunnallinen orientaatio:
	☐ esteettinen orientaatio:
	☐ eettinen orientaatio:
	☐ uskonnolliskatsomuksellinen orientaatio:
☐ kieli ja vuorovaikutus:	

Päivälepo:

matemaattinen orientaatio:

luonnontieteellinen orientaatio:

historiallisyhteiskunnallinen
orientaatio:

esteettinen orientaatio:

eettinen orientaatio:

uskonnolliskatsomuksellinen
orientaatio:

kieli ja vuorovaikutus:

Hygienia:

matemaattinen orientaatio:

luonnontieteellinen orientaatio:

historiallisyhteiskunnallinen
orientaatio:

esteettinen orientaatio:

eettinen orientaatio:

uskonnolliskatsomuksellinen
orientaatio:

kieli ja vuorovaikutus:

LAATIJAT

Evesti-Hakala Merja	Lastentarhanopettaja
Haapakallio Maija	Lastentarhanopettaja
Harju Virpi	Lastentarhanopettaja
Hyvönen Eija	Lastentarhanopettaja
Jokinen Sari	Lastentarhanopettaja
Keskisarja Tarja	Kiertävä erityislastentarhanopettaja
Kinos Jarmo	Dosentti
Kuokka Irma	Lastentarhanopettaja
Lehtonen Anne	Perhepäivähoidonohjaaja
Mäkelä Mari-Anne	Lastentarhanopettaja
Ojala Satu	Päiväkodinjohtaja
Patala Katja	Lastentarhanopettaja
Renlund Jane	Kiertävä erityislastentarhanopettaja
Rissanen Maiju	Lastentarhanopettaja
Rita-Kasari Elisa	Lastentarhanopettaja
Saastamoinen Marjo	Lastentarhanopettaja
Sillanpää Juha-Matti	päiväkodinjohtaja
Tamminen Heljä	Lastentarhanopettaja
Vuorela-Sillanpää Kirsti	Lastentarhanopettaja

RAISION KAUPUNGIN ESIOPETUKSEN OHJAUS- JA SEURANTARYHMÄN JA VARHAISKASVATUKEN KEHITTÄMISTYÖRYHMÄN (VARKE) JULKAISUT

1994	RAISION KAUPUNGIN ESIOPETUSSUUNNITELMAN PERUSTEET
1995	MATKA LAPSILÄHTÖISEEN PEDAGOGIIKKAAN
2000	ALKU- PERUSOPETUSLAIN MUKAISEEN ESIOPETUKSEEN
2001	SILTA-PERUSOPETUSLAIN MUKAISESTA ESIOPETUKSESTA KOULUUN
2003	ESIOPETUKSEN ARVIOINTI 1/2003
2004	KASVU-PERUSOPETUSLAIN MUKAISESTA ESIOPETUKSESTA KOULUUN
2004	ESIOPETUKSEN ARVIOINTI 2/2004
2006	ESIOPETUKSEN ARVIOINTI 3/2006
2008	ARKI-ARKITOIMINTAPEDAGOGIIKKA 1/2008

